

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Кафедра менеджменту та адміністрування

УДК 330.3

Перегінець Христина Віталіївна

(прізвище, ім'я по батькові)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

(назва роботи)

Менеджмент та адміністрування

(назва освітньої програми)

073 «Менеджмент»

(шифр і назва спеціальності)

Робота містить результати власних досліджень, використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело:

Здобувач освітнього ступеня **Перегінець Х.В.**

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник **Кінаш І.П., проф., доктор економічних наук**

(підпис, прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання керівника)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри **Кінаш Ірина Петрівна, д.е.н., проф.**

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут Економіки та менеджменту
Кафедра Менеджменту та адміністрування
Спеціальність 073 Менеджмент

Затверджую

Завідувач кафедри _____ Полянська А. С.
“ ____ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студентці Перегінець Христині Віталіївні

1. Тема роботи : «Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку»

Керівник роботи Кінаш І.П., проф., доктор економічних наук
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання керівника)
затверджена наказом закладу вищої освіти від 22.12.2023 р. № 199/8

2. Строк подання студентом роботи 19 січня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань , що їх належить розробити) Розділ 1. Теоретичні засади управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

Розділ 2. Діагностика Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом

Розділ 3. Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рисунок 1.1 - Завдання закладів вищої освіти

Рисунок 1.2.- Роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві

Рисунок 2.1 - Будівля Івано-Франківського юридичного інституту

Рисунок 2.2- Кількість студентів на початок навчального року в Івано-Франківському юридичному інституті, осіб

Рисунок 3.1 - Інституції у сфері освіти для сталого розвитку

6. Консультанти з розділів роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання прийнято

7. Дата видачі завдання: _____ 20 ____ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітки
1	Вступ	05.01.24	Виконано
2	Розділ 1. Теоретичні засади управління вищою освітою на засадах сталого розвитку	11.01.24	Виконано
3	Розділ 2. Діагностика Івано--Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом	23.12.24	Виконано
4	Розділ 3. Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку	17.01.24	Виконано
5	Висновки	19.01.24	Виконано

Студентка _____ Перегінець Х.В

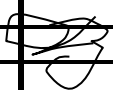
Особистий підпис Розшифрування підпису

Керівник роботи _____ Кінаш І.П.

Особистий підпис Розшифрування підпису

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні засади управління вищою освітою на засадах сталого розвитку.....	9
1.1. Сутність управління вищою освітою на засадах сталого розвитку. Теорії управління у сфері вищої освіти.....	9
1.2 Місце, роль, функції вищої освіти в суспільстві	14
1.3. Особливості освіти для сталого розвитку у зарубіжних країнах.....	22
Висновок до розділу 1	27
Розділ 2. Діагностика Івано--Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом	
2.1 Загальна характеристика освітньої галузі та досліджуваного закладу вищої освіти	
2.2 Вибір та обґрунтування методу дослідження середовища підприємства та його впливу на систему управління закладом	
2.3 Особливості управління вищим навчальним закладом на засадах сталого розвитку	37
Висновок до розділу 2	42
Розділ 3. Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку	
3.1 Стратегічні орієнтири розвитку закладу вищої освіти	53
3.2 Впровадження інклюзивної освіти у вищому навчальному закладі	57
3.3. Впровадження змін в освіті, направлених на реалізацію засад сталого розвитку	
Висновок до розділу 3	66
ВИСНОВКИ	68
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТОК	73

					МР. МНмз – 22-76.00.00.000 ПЗ			
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку	Літ.	Арк.	Аркушів
Розробив		Перегінєць Х.В.		20.01.24				
Перевірив		Кінаш І.П.		21.01.24			6	
Рецензент						ІФНТУНГ, МНмз-22-1		
Н. Контр.		Вербовська Л.						
Затверд.		Кінаш І.П.						

РЕФЕРАТ

У магістерській роботі узагальнено теоретичні аспекти управління вищою освітою на засадах сталого розвитку та запропоновано напрями з її покращення.

Об'єктом дослідження виступає Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»

Предметом дослідження виступають управлінські процеси, процедури, що формують ефективну систему управління вищою освітою на засадах сталого розвитку.

Метою роботи є дослідження проблем управління вищою освітою на засадах сталого розвитку та визначення основних напрямів та шляхів удосконалення даного процесу. Відповідно до поставленої мети в магістерській роботі вирішено такі завдання:

- обґрунтовано суть та зміст поняття «управління вищою освітою», ;
- визначити місце, роль, функції вищої освіти в суспільстві;
- узагальнити зарубіжний досвід освіти для сталого розвитку у різних країнах;
- охарактеризувати Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»
- дослідити середовище функціонування освітнього закладу та визначити його вплив на систему управління освітою в напрямі сталого розвитку;
- запропоновано напрями та заходи з покращення надання освітніх послуг на засадах сталого розвитку

У ході виконання магістерської роботи використано сучасні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, наукового абстрагування, системного підходу; графічного зображення; узагальнення. Отримані результати можуть бути використані з метою удосконалення управління вищою освітою в контексті її сталого розвитку.

Ключові слова: вища освіта, освіта для сталого розвитку, інклюзивна освіта, цільові орієнтири.

ABSTRACT

The master's thesis summarizes the theoretical aspects of higher education management on the basis of sustainable development and suggests directions for its improvement.

The object of the study is the Ivano-Frankivsk Law Institute of the National University "Odesa Law Academy"

The subject of the research is management processes, procedures that form an effective higher education management system based on sustainable development.

The purpose of the work is to study the problems of higher education management on the basis of sustainable development and to determine the main directions and ways of improving this process. In accordance with the set goal, the following tasks were solved in the master's work:

- the essence and meaning of the concept of "higher education management" are substantiated;
- determine the place, role, functions of higher education in society;
- to summarize the foreign experience of education for sustainable development in different countries;
- characterize the Ivano-Frankivsk Law Institute of the National University "Odesa Law Academy"
- investigate the environment of the educational institution and determine its impact on the education management system in the direction of sustainable development;
- proposed directions and measures to improve the provision of educational services on the basis of sustainable development

In the course of the master's thesis, modern general scientific and special research methods were used, in particular, scientific abstraction, a systematic approach; graphic image; generalization. The obtained results can be used to improve the management of higher education in the context of its sustainable development.

Keywords: higher education, education for sustainable development, inclusive education, target orientations..

ВСТУП

Освіта для сталого розвитку (ОСР) з окремого напрямку освітньої діяльності стає обов'язковою властивістю самої освіти, визначає її мету, є засобом досягнення інклюзивної, справедливої і якісної освіти. ОСР стає перетворювальною освітою, адже вона вимагає переорієнтувати всю освітню систему у напрямі сталого розвитку. Вона стосується основ викладання і навчання, і не може вважатися простим доповненням до існуючої системи освіти. ОСР трансформується в нову освітню концепцію, що орієнтована на майбутнє. Однією з основних рис освіти для сталого розвитку стає її випереджувальний характер, формування критичного і системного мислення для майбутнього, а також врахування регіональних особливостей суспільного розвитку.

Метою роботи є дослідження проблем управління освітою в напрямі її сталого розвитку, визначення основних напрямів та шляхів удосконалення даного процесу. Відповідно до поставленої мети в магістерській роботі вирішено такі завдання:

- обґрунтовано суть та зміст поняття «управління вищою освітою», ;
- визначити місце, роль, функції вищої освіти в суспільстві;
- узагальнити зарубіжний досвід освіти для сталого розвитку у різних країнах;
- охарактеризувати Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»
- дослідити середовище функціонування освітнього закладу та визначити його вплив на систему управління освітою в напрямі сталого розвитку;
- запропоновано напрями та заходи з покращення надання освітніх послуг на засадах сталого розвитку

Об'єктом дослідження виступає Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»

Предметом дослідження виступають управлінські процеси, процедури, що формують ефективну систему управління освітою в напрямі сталого розвитку.

Методи дослідження. У ході виконання магістерської роботи використано сучасні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, наукового

абстрагування (при вивченні сутності понять «управління вищою освітою», «освітня послуга»; системного підходу (для обґрунтування чинників, що впливають на розвиток освіти в напрямі сталого розвитку); графічного зображення (для наочного відображення статистичних матеріалів та схематичної ілюстрації теоретичних і практичних положень магістерської роботи); узагальнення – при розробці рекомендацій щодо удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку.

Інформаційною основою магістерської роботи є законодавчі та нормативні акти органів державної влади, наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, офіційний сайт інституту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в дослідженні теоретико-методичних та прикладних засад управління вищою освітою з метою удосконалення даного процесу в контексті сталого розвитку..

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом участі автора в Всеукраїнської науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні» (м. Херсон, 28-29 листопада 2023 року з тезами на тему «Про перспективи впровадження інклюзивної вищої освіти в Україні».

Розділ 1 Теоретичні засади управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

1.1 Сутність управління вищою освітою на засадах сталого розвитку. Теорії управління у сфері вищої освіти.

Базовою категорією нашого дослідження є управління.

Управління представляє цілеспрямовану дію на об'єкт з метою зміни його стану або поведінки у зв'язку зі зміною обставин [1, с.6].

Саме управлінська діяльність визначає успіхи організації на внутрішньому і зовнішньому ринках, якість структурних змін, здатність до адаптації в умовах жорсткої конкуренції. Об'єктами управління можуть виступати процеси управління виробничо-господарською діяльністю підприємств, установ та інших організацій у різних сферах економічної діяльності. Освітня сфера, у тому числі вища освіта, не є виключенням.

У нашому дослідженні об'єктами управління слугуватимуть – системи, процедури, комплекс документів тощо. Суб'єктами управління вважатимемо учасників освітнього процесу у вищій школі.

Головними компонентами управління є суб'єкт (керуюча підсистема), об'єкт (керована підсистема), засіб взаємозв'язку (вплив або взаємодія) та мета.

Як керована підсистема у вищій освіті виступають навчально-виховний процес і засоби, що його забезпечують (кадри, освітні програми, матеріально-технічне забезпечення, нормативно-правове забезпечення тощо).

Керуюча підсистема включає низку посадових осіб та колегіальних органів, діяльність яких спрямована на організацію й регулювання навчально-виховного процесу з метою отримання оптимальних його результатів.

Здійснимо дослідження теорій управління у сфері вищої освіти. Питанням розвитку теорії про управління у сфері вищої освіти присвячено низку праць зарубіжних авторів. Зокрема, Т. Агасісті (T. Agasisti) розглядав управління ЗВО й оцінку їх ефективності та результативності. На його думку, еволюція систем вищої освіти за останні кілька десятиліть характеризувалася особливою увагою до теми «ефективності», визначеної як здатність виробляти максимальний обсяг освітніх послуг за певний бюджет. Цей дискурс набирає обертів у часи, коли

державні бюджети все більше скорочуються, а отже, державні інвестиції у такі сфери, як вища освіта, страждають від різкого скорочення розподілених їм державних ресурсів. У той же час суспільства вважають, що ЗВО повинні виховувати своїх студентів, щоб вони були прекрасними громадянами для завтрашнього світу, – світу, який характеризується необхідністю вдосконалення навичок, взаємодії між дослідженнями та соціально-економічним розвитком, а також постійним циклом інновацій і передачі знань від наукових кадрів до зовнішніх зацікавлених сторін. З такої точки зору, «робити більше з меншим» тепер є необхідним фактором, який характеризує всю діяльність державного сектора, включаючи фінансування діяльності й установ вищої школи [2, с. 187].

П. Вермеулен (P. Vermeulen) дослідив широкий спектр питань, що стосуються управління різноманітністю у вищій освіті: – інтернаціоналізацію та її вплив на управління різноманітністю; – управління різноманітністю стосовно інституційної самостійності; – урядову політику як керівний механізм різноманітності; – державне фінансування вищої освіти як керівний механізм підвищення різноманітності; – динаміку міграції в країні та за межами національних кордонів; – кількість і готовність до вступу учнів із шкільної системи; – відбір та інтеграцію учнів із соціально незахищених сімей; – інтеграцію та розміщення працівників у середовищі вищої освіти; – стать, вік, національність, етнічну приналежність, мову, інвалідність, релігію, культуру персоналу й студентів як показники різноманітності; – забезпечення якості стосовно управління різноманітністю; – дизайн навчальних програм як засіб управління різноманітністю [3, с.1].

На його думку, установа, перш за все, повинна взяти на себе зобов'язання щодо програми сприяння різноманітності в закладі. Вона повинна чітко визначити, що мається на увазі під «різноманітністю» в контексті конкретних обставин, в яких опиняється. Це може включати зовнішнє середовище (тобто національне та провінційне законодавство), поточний профіль її студентів і персоналу, обмеження (фінансові чи інші), з якими стикається установа, тощо. Бачення та місія закладу й стратегічний план повинні бути рушійною силою стимулювання та управління програмою різноманітності організації. Важливо,

щоб керівник установи взяв на себе управління в цьому процесі і суворо проводив програму різноманітності. Для того, щоб це зробити, виконавчим і вищим керівникам установи потрібен доступ до всеосяжної інформаційної системи управління [3, с84].

Х. Відаль (J. Vidal) і Х.-Г. Мора (J.-G. Mora) присвятили свою працю пошуку правильного балансу в оцінюванні викладацької та дослідницької діяльності. Автори дійшли висновку, що індивідуальна система оцінювання викладацької та дослідницької діяльності орієнтована, власне, на сприяння дослідницькій діяльності та, як небажаний наслідок, на знецінення викладацької діяльності. На думку науковців, існує непросте рішення, щоб забезпечити якість викладання та дослідження одночасно: надання визнання хорошій навчальній діяльності; визначення ролі університетів у системі науки, техніки та галузі; узгодження автономії університетів і регіонів та необхідність координації системи в цілому [4, с.81].

Концептуальні засади управління в системі вищої освіти досліджувала Т. Губанова. На її думку, Україна, інтегруючись у європейський і світовий освітній простір, повинна враховувати напрацювання, характерні для управління галуззю в інших країнах. Деякі з них можна розглядати не лише як приклад для вивчення, а й як приклад для наслідування [5].

О. Черниш розробив схему стратегічного управління ЗВО з трьох фаз:

- стратегічний аналіз (дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища ЗВО);
- стратегічний вибір (визначення місії ЗВО, встановлення стратегічних цілей ЗВО, формування стратегії ЗВО);
- реалізація стратегії (впровадження та реалізація стратегії ЗВО) [6].

Згідно Закону України «Про вищу освіту» [7] вища освіта - сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вищезазначений Закон спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях.

Вчені урізноманітнили дану дефініцію. Так, на думку, В. Баранівського [8], освіта це соціальний інститут трансляції культурних цінностей, норм, ідеалів і форма відтворення національно-культурного світу, є одним із реальних механізмів реалізації геополітичних завдань, перш за все у сфері духовної безпеки. О. Демченко [9] розглядав освіту як фактор формування інноваційного потенціалу України.

О. Зубчик у своїх праці [10] вбачає в ній як основу формування людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності держави

А. Озаровська [11] зазначає, що освіта це чинник розвитку суспільства.

Законодавство України про вищу освіту базується на: Конституції України і складається із законів України "Про освіту" [12], "Про наукову і науково-технічну діяльність" [13], Законі України «Про вищу освіту» [7] та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Зміст вищої освіти обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Вища освіта в Україні нині представлена широким вибором навчальних закладів різного типу і систем навчання. Розглянемо основні компоненти структури вищої освіти.

Вищий навчальний заклад – освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований та діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує згідно з наданою ліцензією освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку громадян відповідно до їх покликання,

інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову і науково-технічну діяльність [7].

У структурі вищої освіти виокремлюють :

- державний ВНЗ;
- ВНЗ комунальної форми власності (засновані місцевими органами влади і фінансуються з місцевого бюджету);
- ВНЗ приватної форми власності.

На сьогодні в Україні діють такі види ВНЗ:

Університет (класичний університет) – багатoproфiльний ВНЗ, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою з природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів; проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження; є провідним науково-методичним і культурно-просвітницьким центром; має розвинуту інфраструктуру і високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення.

Академія – ВНЗ, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження; є провідним науково-методичним центром у певній сфері діяльності, має високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення.

Інститут – ВНЗ або структурний підрозділ університету, академії, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва, проводить наукову та науково-виробничу діяльність, має високий кадровий і матеріально-технічний потенціал.

Консерваторія (музична академія) – ВНЗ, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою (музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін) за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у галузі культури і мистецтва, проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення.

В Україні сформовано систему післядипломної освіти. Багато університетів також пропонують програми післядипломної освіти.

Ступеневість вищої освіти може бути реалізована як через програму неперервної підготовки, так і диференційовано, відповідно до структури ступеневості. Вищі навчальні заклади певного рівня акредитації можуть здійснювати підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями, які забезпечують навчальні заклади нижчого рівня акредитації [5].

Ступенева система вищої освіти покликана забезпечити:

- глибокі знання і можливості задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб особи та суспільства (загальноосвітню, загальнокультурну, професійну, наукову підготовку фахівців різних рівнів та галузей знань);
- підвищення соціальної значущості, престижу знань і соціального захисту особи за умов частотої зміни потреб економіки та ринку праці;
- фундаментальність знань випускників вищої школи та її інтеграцію у світову систему освіти.

Отже, в Україні існує бінарна система навчальних закладів - гармонійне поєднання двоступеневої структури вищої академічної освіти (базова і повна вища освіта) та професійної підготовки за дворівневою структурою - бакалавра і магістра.

Це є гарантією адаптації національної системи вищої освіти до потреб суспільства, що динамічно змінюється, а також реалізації ідеї створення системи освіти впродовж усього життя.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або освітньо-наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:

- 1 молодший бакалавр;
- 2 бакалавр;
- 3 магістр;
- 4 доктор філософії/доктор мистецтва;
- 5 доктор наук

Освітні та освітньо-наукові програми визначають зміст навчання, що передбачає структуру, обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації.

Для кожного освітнього рівня передбачено нормативний термін навчання, необхідний для засвоєння особою нормативної та вибіркової частин змісту навчання і встановлений стандартом вищої освіти;

Стандарт вищої освіти — сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засіб діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання.

Науково-методичне забезпечення вищої освіти здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки, іншими центральними органами виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, науково-методичними установами та вищими навчальними закладами.

Науково-методичне забезпечення вищої освіти включає підготовку навчальної і наукової літератури та забезпечення нею вищих навчальних закладів. Підготовка та забезпечення вищих навчальних закладів навчально-методичною документацією повинна відповідати змісту навчання, визначеному стандартами вищої освіти.

1.2 Місце, роль, функції вищої освіти в суспільстві

У сучасному світі освіта стала одним з найважливіших чинників і ресурсів соціального розвитку, формування нової якості економіки. Роль освіти постійно зростає разом із зростанням впливу людського капіталу. У суспільно-соціальному житті країн з ринковою економікою освіта обмежує класове розшарування суспільства, забезпечуючи «рівний старт» для вихідців з різних соціальних прошарків.

Освіта — це живий організм, який змінюється разом з країною. Вона має сильний вплив на соціально-економічний і культурний розвиток України.

Без високої якості освіти, загальної та професійної культури громадян неможливо перевести економіку на інтенсивний шлях розвитку, успішно освоювати досягнення науково-технічного прогресу.

Освіта є одним із головних ресурсів сучасного суспільства, прогрес якого базується на розбудові системи знань. Рівень та якість здобутої освіти, освітні досягнення населення значною мірою визначають структурно інноваційні можливості розвитку економіки та багатьох інших сфер, важливих для людського добробуту.

Нові соціально економічні орієнтири, необхідність постійного відтворення і вдосконалення кваліфікованої робочої сили вимагають зростаючих капіталовкладень у сферу людського розвитку, обумовлюють потребу у постійній самоосвіті і навчанні впродовж усього життя, підвищенні кваліфікації і професійної підготовки, оволодінні новітніми технологіями відповідно до зростаючих вимог суспільного розвитку. Саме рівень освіти й кваліфікації визначають можливості професійної зайнятості молоді, її конкурентоспроможність на ринку праці, а отже є важливим чинником інтеграції нових поколінь у суспільство.

Освіта, здебільшого, визначає і соціальний статус людини, рівень її культури, що, зрештою, впливає на формування тієї чи іншої структури потреб та реалізацію відповідної поведінки і способу життя.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті [14] зазначається, що одним із пріоритетів є рівний доступ громадян України до якісної освіти незалежно від національності, статі, соціального походження і майнового стану, віросповідання, місця проживання і стану здоров'я. Це забезпечується безоплатністю і доступністю дошкільної освіти у державних і комунальних закладах, обов'язковістю і безоплатністю здобуття повної загальної середньої освіти в обсягах державного стандарту загальноосвітньої підготовки, безоплатністю вищої освіти на конкурсних засадах у державних і комунальних навчальних закладах.

Система вищої освіти, будучи підсистемою суспільного відтворення, являє собою впорядковану сукупність економічних відносин у сфері виробництва, обміну та споживання освітніх послуг у ринкових умовах.

Традиція пояснення значущості закладів освіти виникла наприкінці XIX сторіччя завдяки взаємодії двох підходів - ліберального та утилітарного. Важливою відмінністю ліберальної освіти є її функція духовного розвитку й культурного збагачення особистості без врахування потреб суспільства в цілому. З позицій утилітаризму, знання, основними провідниками якого є заклади вищої освіти, повинні носити менш абстрактний і більш прикладний характер у відповідності з потребами промислового розвитку та умовами суспільного життя. Освіта повинна враховувати соціальні потреби суспільства та трансформувати їх в соціальні потреби особистості. Університети розглядалися як центри виховання та відтворення інтелектуальної еліти суспільства.

Освіта здобувається у певному навчальному закладі. Таким чином, навчальний заклад, з одного боку, є суб'єктом держави і суспільства й виступає в якості центра освіти, науки і культури, який задовольняє потреби суспільства й виконує державний заказ на підготовку спеціалістів та виконання фундаментальних наукових досліджень. З іншого боку, навчальний заклад є суб'єктом ринкової економіки, який виступає в ролі виробника інтелектуальної продукції та освітніх послуг.

Оскільки вищий навчальний заклад знаходиться у певному регіоні, для якого готує висококваліфіковані кадри, то специфіка розвитку регіону істотно впливає на характер його розвитку та номенклатуру базових спеціальностей.

Розглянемо функції вищих навчальних закладів у сучасному суспільстві. Ці функції можна синтезувати в чотири групи, які наведені в таблиці 1.1.

Нині підвищується роль вищої освіти в інноваційному процесі. Інноваційну діяльність традиційно визначають як сукупність наукових, технологічних, фінансових і комерційних заходів, що включають інвестиції в нові знання, котрі направлені на отримання технологічно нових або поліпшених продуктів, процесів. А оскільки науково-дослідницька діяльність в умовах вищої школи має свою специфіку, котра обумовлена основним видом її діяльності – освітньою, то

й інноваційна діяльність інститутів освіти має свою специфіку – освітню. Завдяки сукупності всіх вищеназваних компонентів забезпечується можливість конкурентної переваги вищої школи.

Таблиця 1.1. - Функції вищого навчального закладу в сучасному суспільстві

1	Трансляційна	Обумовлює розповсюдження культури в суспільстві. Її суть полягає в передачі від покоління до покоління цінностей культури - наукові знання, досягнення в області мистецтва і літератури, моральні цінності та норми поведінки, досвід і навички різних професій та ін.
2	Соціалізацій	Забезпечує формування у молоді ціннісних орієнтацій, життєвих ідеалів, що панують у суспільстві. Це процес становлення людини, пошук свого місця у суспільстві. Процес соціалізації, що здійснюється системою освіти, в значній мірі залежить від того, які панують в суспільстві ціннісні стандарти, мораль, релігія, ідеологія. Процесу соціалізації сприяє вивчення дисциплін гуманітарного циклу.
3	Соціальної селекції	Забезпечує можливість здійснювати диференційований підхід до учнів з метою відбору найбільш здібних і талановитих для отримання ними освітніх послуг, які відповідають індивідуальним інтересам і можливостям. Тут же вирішується інша проблема: можливість за допомогою освіти перейти в більш престижний соціальний прошарок суспільства. Таким чином, система вищої освіти слугує каналом вертикальної соціальної мобільності, а рівень освіти, нарівні з доходом та престижністю професії, є важливим показником соціального статусу людини в суспільстві.
4	Соціальної та культурної зміни	Реалізується в процесі наукових досліджень, які проводяться у вищих навчальних закладах, що сприяє науковому і культурному прогресу. Наукова діяльність закладів вищої освіти – невід'ємна сторона учбового процесу, оскільки має на увазі отримання нових знань і поглиблення вже існуючих; підготовку передових науково-дослідних кадрів; удосконалення роботи професорсько-викладацького складу. Відбувається інтеграція науки, вищої освіти, виробництва, результатом якої є розвиток науково-технічного прогресу. В той же час інтенсивний розвиток наукових досліджень в стінах вищих навчальних закладів сприяє удосконаленню освітнього процесу, тому що наукові ідеї та відкриття включаються в навчальні програми, тим самим сприяють підвищенню якості підготовки спеціалістів.

Джерело : складено на основі [15, 16]

Можна виділити три основні напрями впливу закладів вищої освіти на розвиток інновацій у суспільстві:

1 Традиційна роль інститутів як науково-дослідних центрів, що створюють нові знання й розробляють на його базі нові інноваційні технології.

2 Роль інститутів як інноваційних центрів, що сприяють трансферту новітніх технологій від стадії наукової розробки до їх технологічного оформлення та промислового випробування.

3 Підготовка високопрофесійних кадрів.

В якості об'єкта інноваційної діяльності закладів вищої освіти виступають цілі та змістовність вищої освіти, організація учбово-виховного процесу, технічні засоби освіти.

Роль ЗВО у соціумі, яка може бути зрозуміла через виконувані завдання, є комплексною (рис. 1.1). Серед учасників економічних відносин саме ВНЗ виконують важливу роль.

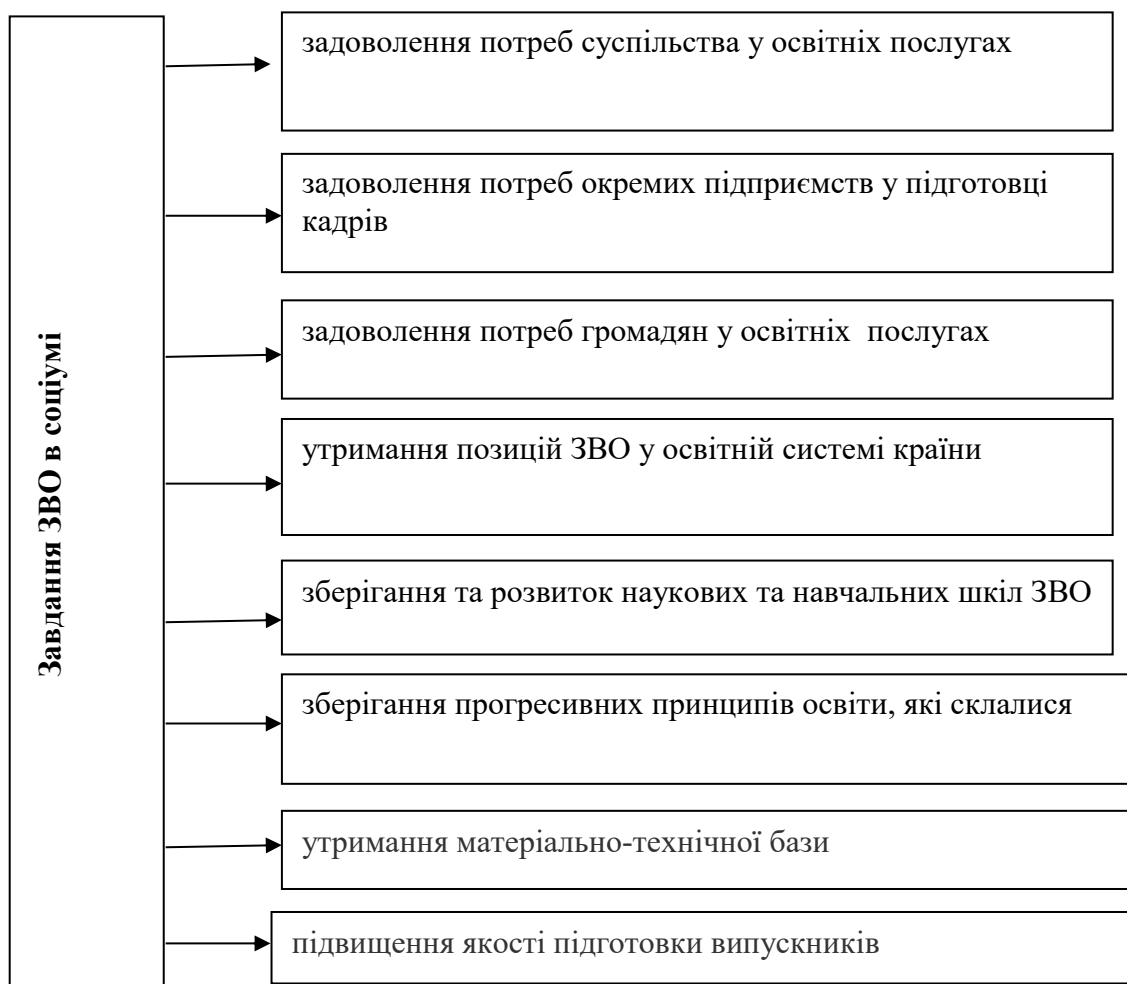

Рисунок 1.1- Завдання закладів вищої освіти

Сучасне суспільство висуває до вищої освіти ряд вимог, основні з яких:

- універсальність;
- інформаційна забезпеченість та відкритість;

інтегрованість з фундаментальними та науковими дослідженнями в пріоритетних галузях знань;

доступність та конкурентоздатність.

Тобто, хоча це й не є метою їхньої діяльності вищих навчальних закладів, але вони сприяють поширенню інновацій, їхній дифузії, тим самим прискорюють реалізацію інновацій та отримувannya на цій основі економічного ефекту.

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що система вищої освіти поєднує у собі ознаки соціального інституту та суб'єкта господарювання, а її діяльність спрямована на отримання прибутку шляхом задоволення особистості у кваліфікації, а суспільства – у кваліфікованих робітниках. Отже, у сучасному світі вища освіта є складним і багатовимірним суспільним явищем. Вона знаходиться у тісному, нерозривному, двосторонньому зв'язку із суспільством. Суспільство шляхом соціального замовлення формує освітню систему, тобто визначає структуру, якість, кількість та доступність навчальних закладів різних рівнів для різних верств населення, а система вищої освіти як сфера створення та передачі знань і соціального досвіду впливає на розвиток суспільства й формує його (рис.1.2).

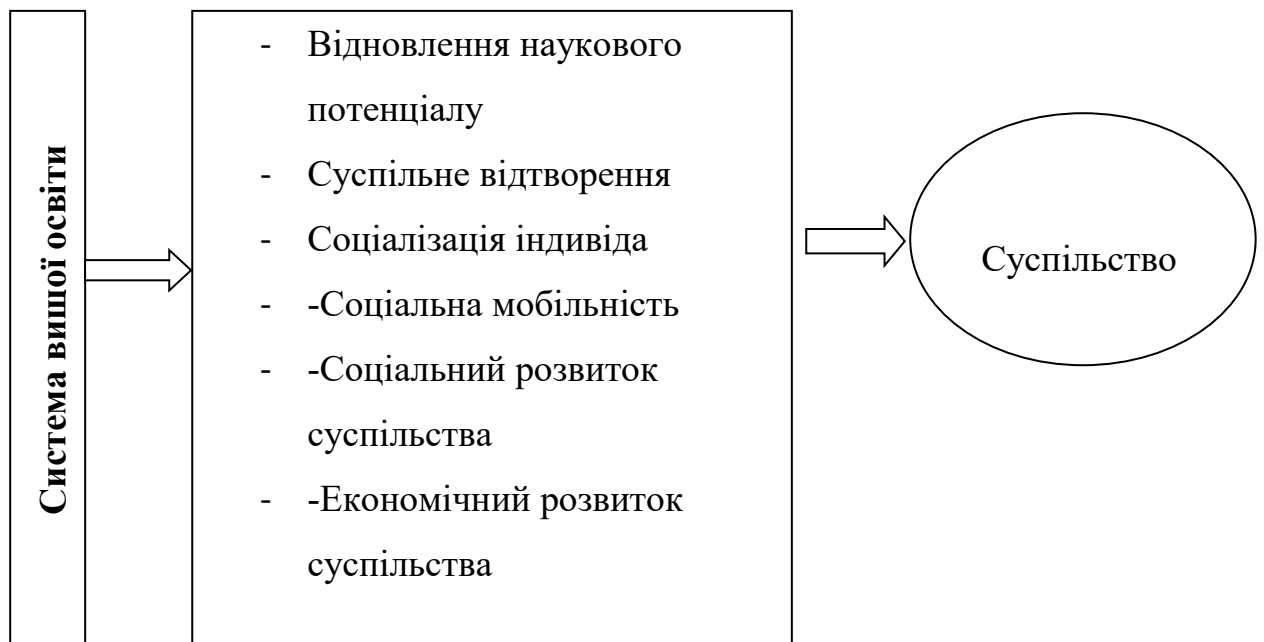

Рисунок 1.2 - Роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві

Джерело: [17].

По-перше, системі вищої освіти належить особлива роль у створенні та постійному відновленні наукового потенціалу суспільства, тому що саме у вищих навчальних закладах відбувається передача накопиченого в суспільстві наукового знання від покоління до покоління. У системі вищої професійної освіти формуються основи наукового знання, культивується цінність наукової діяльності та виховання наукових кадрів. Нарощування інтелектуального потенціалу в країні йде не тільки через створення системи різноманітної та безперервної освіти, але й передбачає отримання фундаментальних знань, збереження національних традицій у системі підготовки наукових кадрів, досягнення спільної культурної компетенції, виховання громадянської та моральної зрілості, естетичного відношення до дійсності. Більш того, у сучасному суспільстві відбувається підвищення значущості наукової діяльності і ролі системи вищої освіти у сполученні наступності фундаментальних теорій та інноваційності, заснованої на новітніх науково-методичних розробках, тобто співіснують традиції та новації.

На кожному етапі свого розвитку наука використовує фактичний матеріал, методи дослідження, теорії, гіпотези, закони, наукові поняття попередніх епох і за своїм змістом є їх продовженням. Тому кожен певний історичний період розвитку науки залежить не тільки від досягнутого рівня розвитку виробництва і соціальних умов, але й від накопиченого раніше запасу наукових істин, виробленої системи понять і уявлень, що узагальнили попередній досвід і знання у формі наукового потенціалу суспільства.

По-друге, система вищої освіти, беруть участь у відтворенні виробничих відносин і продуктивних сил, сприяє розширеному відтворенню й безперервному поновленню соціально-економічного процесу. Вона змінює і якісно перетворює предмети праці, технологію та організацію виробництва, створює теоретичну основу перетворення виробничих відносин [12, с. 59], тобто бере участь у їх відтворенні. Засоби виробництва і люди, що володіють певним виробничим досвідом, навичками, які приводять ці засоби виробництва в дію, формують суспільні продуктивні сили. Людина з її інтелектом, психофізіологічними якостями, професійними знаннями й навичками, досвідом,

відношенням до праці, ціннісними орієнтаціями є головною продуктивною силою суспільства. Її відтворення здійснюється, передусім, як відтворення робочої сили, чим і займається вища школа. Освіта разом з наукою та культурою стає новою продуктивною силою, яка залучена до виробництва.

Отже, вища освіта бере участь у відтворенні продуктивних сил. Водночас відтворення виробничих відносин і продуктивних сил означає суспільне відтворення – безперервне поновлення соціально-економічних процесів, зокрема виробництва матеріальних благ і послуг.

По-третє, сьогодні в суспільстві знань першорядного значення набуває інтелектуальний капітал, що найбільш ефективно формується в рамках системи вищої освіти, яка забезпечує необхідну соціалізацію індивіда. Найважливішою передумовою ініціативності, соціальної активності є освіченість, тобто вміння індивіда орієнтуватися в різних сферах сучасного суспільства. Стати інтелігентною людиною, висококваліфікованим фахівцем, активним учасником культурного, політичного, наукового або ділового життя сучасного суспільства можна тільки пройшовши курс навчання у вищому навчальному закладі. Передати досягнення сучасного суспільства наступному поколінню без спеціалізованої формальної освіти неможливо.

По-четверте, сучасне розвинене суспільство є соціально мобільним, а його соціальна структура та її складові перебувають у постійному русі й розвитку. Воно зацікавлене в тому, щоб його члени виховувалися ініціативними та пристосованими і, задовольняючи свої потреби в самовизначенні, шукали власне місце в соціальному просторі. В основі процесів соціальної стратифікації й мобільності лежать такі показники, як влада, дохід та освіта, яка стає однією з вирішальних умов соціальної мобільності.

Порівняльний аналіз доходів показує, що працівники з вищою освітою отримують у середньому на 50 % більший дохід, ніж ті, що мають середню освіту, а в країнах Східної Європи, Бразилії та США цей показник дорівнює майже 80 % [18, с. 139].

По-п'яте, вища освіта є складовою соціального розвитку, беручи участь в економічних, соціальних, політичних і духовних процесах, що відбуваються у

суспільстві. Освіта є одним із соціальних інститутів, що задовольняє потребу суспільства у відтворенні, накопиченні та передачі (трансляції) у часі знань, вмінь, навичок для нових підростаючих поколінь. У сучасному суспільстві в умовах постійних соціальних трансформацій значущість цієї функції освіти надзвичайно зростає, оскільки вона покликана забезпечити підготовку суб'єктів соціальної дії до розв'язання глобальних завдань, які стоять перед людством. Освіта виступає найважливішою передумовою створення соціокультурного та духовного потенціалу, оскільки тільки на основі зміцнення освітнього потенціалу країна може забезпечити власний суверенітет, досягти національної консолідації. Усі історичні соціальні зміни у суспільстві завжди проходили за участю вищої освіти, а отже, вона є могутнім чинником розвитку духовної культури народу.

По-шосте, не менший вплив має вища освіта на економічний розвиток суспільства. Здатність суспільства створювати й ефективно використовувати знання має визначальне значення для стійкого економічного зростання. Ніколаєнко С. М. вважає, що саме вища освіта сприяє розвитку національної економіки та визначає рівень життя у країні та її конкурентоспроможність у світі [19, с. 5].

Освіта є важливою складовою стійкого економічного зростання для будь-якої країни, оскільки якість освіти впливає на професіональний і інтелектуальний потенціал країни, який є необхідним для реалізації стратегій їх розвитку. Україна попри війну намагається реалізовувати «Стратегії сталого розвитку України 2020» [20], згідно якої передбачено розвиток чотирьох векторів, серед яких - вектор відповідальності. Саме він передбачає реформу освіти.

Оскільки Україна приєдналася до реалізації Глобальних Цілей сталого розвитку, то і реформування освіти здійснюватиметься в напрямі досягнення цілі 4 - *забезпечення доступу до якісної освіти та до можливостей навчання протягом життя*.

Дослідимо особливості освіти для сталого розвитку у зарубіжних країнах.

1.3. Особливості освіти для сталого розвитку у зарубіжних країнах

Освіта для сталого розвитку з окремого напрямку освітньої діяльності стає обов'язковою властивістю самої освіти, визначає її мету, є засобом досягнення інклюзивної, справедливої і якісної освіти. ОСР стає перетворювальною освітою, адже вона вимагає переорієнтувати всю освітню систему у напрямі сталого розвитку. Вона стосується основ викладання і навчання, і не може вважатися простим доповненням до існуючої системи освіти [21].

ОСР трансформується в нову освітню концепцію, що орієнтована на майбутнє. Однією з основних рис освіти для сталого розвитку стає її випереджувальний характер, формування критичного і системного мислення для майбутнього, а також врахування регіональних особливостей суспільного розвитку.

В даний час не існує універсальної світової моделі освіти в інтересах сталого розвитку адже, попри чітку визначеність цілей сталого розвитку, в кожній країні існують свої освітні підходи, що залежать від рівня економічного розвитку, релігійних та культурних переконань в країні. Тож кожна країна має розробити свої пріоритетні заходи виходячи з екологічних, економічних та соціальних умов для реалізації освіти в інтересах сталого розвитку [22].

ООН було визначено такі регіони, що відрізняються специфікою розвитку країн, завданнями з досягнення в них сталості та рівнем впровадження освіти для сталого розвитку [23]:

- 1 Африка на південь від Сахари (ключовими викликами є боротьба з бідністю, з епідемією захворювань на ВІЛ/СНІД, підвищення якості людського життя (покращення санітарно-гігієнічних умов, подовження тривалості життя, забезпечення освіти населення, припинення деградації природних ресурсів, тощо)). Таким чином, у цьому регіоні переорієнтація освіти на шляхи сталого розвитку потребує посилення діяльності з розвитку людського потенціалу (подолання бідності шляхом забезпечення якісною базовою освітою всього населення, розвитку громади та інформування громадськості щодо необхідності переходу на принципи сталого розвитку).

Оскільки африканські країни все ще перебувають в процесі визначення систем освіти, то важливим напрямком впровадження ОСР є розвиток її державної підтримки. Важливими темами ОСР для цього регіону є: взаємозв'язок між бідністю та деградацією навколишнього середовища; здоров'я збереженням та продовольчою безпекою; освіта в галузі ВІЛ/СНІДу, грамотність, забезпечення миру та дотримання прав людини; формування лідерства для впровадження ОСР; важливість знань корінних народів для СР, визначення та подолання справжніх причин «несталого» розвитку (соціальна нерівність, корупція, нераціональне використання ресурсів, подолання колоніальної спадщини, тощо);

2 Азіатсько-Тихоокеанський регіон (ключовими викликами є велика етнічна, релігійна та лінгвістична різноманітність, велика чисельність населення на необхідність освіти підлітків у сфері репродуктивного здоров'я, міграція населення, відсутність громадянства, дотримання прав людини, збройні конфлікти, гендерна нерівність (особливо щодо освіти та ролі жінок), втрата знань корінних народів, великий географічний розмір країн, що породжує труднощі у комунікації між територіями (особливо це стосується острівних держав), обмежений доступ до професійної освіти, зростаюча кількість повторюваних стихійних лих, що створюють тимчасові та тривалі проблеми в економічному, соціальному та екологічному розвитку країн, тощо). У зв'язку з цим, освіта для сталого розвитку в цьому регіоні вимагає підтримки урядів та впровадження ОСР в національні плани розвитку і має прогрес там, де ця підтримка існує, та там, де вона відповідно фінансується (як правило з боку країн-донорів). Крім того, мало уваги в країнах цього регіону приділяється розробці матеріалів та інструментів ОСР для неформальної та формальної освіти. У зв'язку з тим, що ОСР є міжсекторальною ініціативою (підтримується громадськими організаціями, різними міністерствами урядів) діяльність з ОСР в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні важко зкоординувати і чітко визначити її єдиний вектор розвитку;

3 арабські держави. За останні 20 років, у Арабському регіоні були досягнуті значні досягнення у сфері сталого розвитку, зокрема у освіті, охороні

здоров'я та підвищенні рівня життя. Тим не менш, ряд проблем СР, які потрапляють у три взаємопов'язаних категорії - економічні, соціальні та екологічні – все ще мають місце в арабських країнах. Прикладами є: відсутність миру та безпеки, продовження іноземної окупації на деяких арабських землях, бідність, неграмотність, зростання населення, боргові навантаження в деяких країнах, опустелювання, боротьба з посухами, дефіцит води та пов'язані з цим сільськогосподарські проблеми, гендерна нерівність; недостатня освіта про ВІЛ та СНІД, брак екологічної обізнаності та відсутність системних заходів з охорони природи, що призводить до підвищення рівня забруднення навколишнього середовища, погіршення стану навколишнього середовища у всіх його формах; зменшення біорізноманіття. Несталі моделі споживання також суттєво посилюють деградацію навколишнього середовища. Практично всі країни арабського регіону підтримали ДОСР, і досягнення з ОСР в країнах цього регіону стосуються переважно сфери формальної освіти. Вищезазначені проблеми та їх взаємозв'язок визначили шляхи розвитку ОСР в цьому регіоні: впровадження ОСР в освітню політику держав; регіональна співпраця у сфері ОСР; управлінська освіта з ОСР та впровадження нових управлінських та організаційних засад та методів у приватному та державному секторах, повне охоплення дітей та молоді освітою; інтегрування цінностей та традицій арабських держав у планування та здійснення ОСР; розробка навчальних програм та навчальних матеріалів з ОСР; посилення частки ОСР у неформальній та інформальній освіті; посилення ролі негромадських організацій у поширенні ОСР; участь міжнародних організацій та органів у розробці та впровадженні ОСР, тощо;

4 Латинська Америка та Карибський басейн (ключовими викликами регіону є високі темпи приросту населення, повільні темпи скорочення бідності та пов'язана з цим соціальна несправедливість у наданні якісної освіти, доступу до питної води, електроенергії, рівня охорони здоров'я, що приводить до зростання злочинності, насильства та пригнічення корінних народів). Важливим завданням в контексті СР цього регіону є збереження біологічного різноманіття, адже цей регіон є одним з найбагатших за біологічним різноманіттям (природні

екосистеми Бразилії, Колумбії, Еквадору, Мексики та Перу є мають глобальне значення та відіграють важливу роль у регулюванні глобального клімату). Регіон є уразливим до екстремальних кліматичних явищ, таких як циклони, пожежі та посухи. Малим островам в Карибському басейні, крім того, загрожує затоплення територій через зростання рівня Світового океану. Виробництво біопалива в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну призводить до знищення тропічних лісів. Специфічні проблеми, пов'язані зі СР визначають напрямки ОСР в цьому регіоні: залучення до ОСР лідерівуправлінців, що приймають важливі рішення у розвитку держави; посилення діяльності неурядових громадських організацій та їхнього впливу на формування освітньої політики держав.

Головною тематикою ОСР мають стати екологічні проблеми, міжкультурна взаємодія, мир, права людини, зменшення бідності, здоров'я, освіта про ВІЛ/СНІД, освіта в галузі гендерної рівності, підвищення загальної грамотності, тощо. У 2006 році на конференції ООН «Побудова освіти для сталого розвитку в Латинській Америці та Карибському басейні (Building an Education for Sustainable Development in Latin America and the Caribbean)» (Сан-Хосе, Коста-Ріка) було прийнято рішення про розробку Регіональної стратегії ДОСР для регіону Латинської Америки та Карибського басейну (LAC Regional Strategy). Стратегія базується на спільному баченні того, що за десятиріччя за допомогою державної освітньої політики кожної країни та активної участі педагогів регіон зможе сприяти протидії гострим процесам забруднення та знищення навколишнього середовища і матиме значний прогрес у побудові справедливих і стійких товариств. Крім названої стратегії, в регіоні функціонують такі дотичні до ОСР програми як Регіональний проект з освіти для Латинської Америки та Карибського басейну (PRELAC) та програма Латинської Америки та Карибського басейну з екологічної освіти (PLACEA);

5 Європа та Північна Америка є регіоном, що характеризується різноманітністю культур та політичних і соціально-економічних умов. Основними темами СР в регіоні є скорочення бідності, громадянство, мир, етика, відповідальність у місцевих та глобальних контекстах, демократія та управління, правосуддя, безпека, права людини, здоров'я, гендерна рівність, культурне

різноманіття, сільський та міський розвиток, економіка, моделі виробництва та споживання, корпоративна соціальна відповідальність, охорона навколишнього середовища, зміна клімату, запобігання негативним проявам розвитку суспільства, управління природними ресурсами, біологічне та ландшафтне різноманіття.

Європа та Північна Америка є лідерами у просуванні ОСР та впровадженні цінностей СР, адже саме ці концепції мають «західне» походження. У більшості країн регіону створені освітні системи, в яких працюють професійні педагоги, забезпечується доступ до базової освіти та надаються рівні права на освіту для всіх, досягається високий рівень грамотності, розвинений науковий потенціал та забезпечується участь громадянського суспільства.

Рушійною силою для розвитку ОСР в регіоні стала Стратегія ЄЕК ООН з освіти для сталого розвитку, прийнята у 2005 році. Стратегія визначає низку цілей, що лежать в основі регіонального впровадження ОСР (наприклад, забезпечення політичної підтримки ОСР, сприяння розвитку СР через усі форми навчання, формування в освітньому секторі компетенцій педагогів з ОСР, розробка інструментарію та матеріалів для ОСР, сприяння дослідженням та розвитку ОСР, сприяння використанню знань корінних народів та зміцненню співпраці з ОСР в регіоні ЄЕК ООН). Тим не менше, у цьому відношенні все ще існують проблеми із впровадженням ОСР, в основі яких лежать важливі економічні та соціально-політичні відмінності країн. Особливо це стосується країн Південно-Східної Європи (ПСЄ) та країн Східної Європи, Кавказу та Середньої Азії (СЄКА).

Головним проблемами ОСР в цих країнах є розуміння відмінності між ЕО та ОСР, змістове тлумачення ОСР, відсутність належних навчальних матеріалів, неефективне використання можливостей вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, брак кваліфікованих педагогів та недостатня обізнаність, а також відсутність міжвідомчої та багатосторонньої співпраці з ОСР. В цьому регіоні «вузьким» проблемним місцем розвитку ОСР визнана підготовка педагогів та формування у них компетентностей з ОСР.

Висновки до розділу I

Вища освіта - сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Вища освіта в Україні нині представлена широким вибором навчальних закладів різного типу і систем навчання.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або освітньо-наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: бакалавр; магістр; доктор філософії/доктор мистецтва; доктор наук.

Освітні та освітньо-наукові програми визначають зміст навчання, що передбачає структуру, обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації.

Для кожного освітнього рівня передбачено нормативний термін навчання, необхідний для засвоєння особою нормативної та вибіркової частин змісту навчання і встановлений стандартом вищої освіти;

Здійснено дослідження теорій управління у сфері вищої освіти.

Система вищої освіти є невід'ємною складовою розвитку суспільства і відіграє головну роль у суспільному прогресі. Вона служить універсальним засобом вирішення багатьох проблем людини і суспільства, а саме: впливає на відновлення наукового потенціалу суспільства, бере участь у суспільному відтворенні, у соціалізації індивіда, спонукає економічний і соціальний розвиток суспільства та сприяє соціальній мобільності.

Узагальнення регіональних аспектів з проблем сталого розвитку та освіти для сталого розвитку показують, що в кожному регіоні є свої особливості. Ці відмінності відображають традиції політичного управління кожної держави.

Аналіз досвіду країн з ОСР дозволяє виділити три типи країн за рівнями впровадження ОСР в національні системи освіти та підготовку педагогічних працівників Європи та Північної Америки:

1 країни, в яких ОСР стала пріоритетом державної освітньої політики і є закріпленою в освітніх національних документах;

2 країни, в яких ОСР є пріоритетом, проте вона реалізується всією системою національного законодавства як один із напрямків суспільного розвитку, зокрема у сфері освіти;

3 країни, в яких ОСР фактично не є пріоритетом державної політики, відтак її реалізація є більше декларативною, проте ОСР простежується в деяких державних документах.

Розділ 2 Діагностика Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом

2.1 Загальна характеристика освітньої галузі та досліджуваного закладу вищої освіти

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» заклад вищої освіти це окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [7]. Динаміки закладів вищої освіти в Україні демонструє табл. 2.1.

До вищих навчальних закладів належать технікуми, училища, коледжі, інститути, консерваторії, академії, університети тощо.

Відповідно до статусу вищих навчальних закладів встановлено чотири рівні акредитації: I – технікуми, училища, II – коледжі та інші прирівняні до них заклади, III і IV – академії, університети, інститути, консерваторії.

Вищі навчальні заклади здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями:

молодший спеціаліст – забезпечують технікуми, училища, інші вищі навчальні заклади I рівня акредитації;

бакалавр – забезпечують коледжі, інші вищі навчальні заклади II–IV рівнів акредитації;

спеціаліст, магістр – забезпечують вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації.

Таблиця 2.1 - Динаміка основних показників розвитку вищої освіти в Україні (на початок навчального року)

	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Кількість закладів - усього, од	657	661	652	619
у тому числі засновані на власності				
державній та комунальній	527	533	529	504
приватній та корпоративній	130	128	123	115
Кількість студентів - усього, осіб	1 586 754	1 538 565	1 522 250	1 439 706
у тому числі за формами навчання				
денною	1 140 100	1 119 061	1 098 749	1 045 049
вечірньою	3 312	3 225	3 089	2 913
заочною	443 342	416 279	420 412	391 744
Кількість осіб, прийнятих на навчання - усього¹	313 856	323 577	310 326	297 142
у тому числі за формами навчання				
денною	255 095	260 188	248 813	244 356
вечірньою	423	472	488	450
заочною	58 338	62 917	61 025	52 336
Кількість осіб, випущених із ЗВО - усього²	386 668	421 131	412 914	383 865
у тому числі за формами навчання				
денною	239 268	262 769	271 086	244 994
вечірньою	1 438	1 301	1 320	1 306
заочною	145 962	157 061	140 508	137 565
Кількість студентів у розрахунку				
на 10000 населення	373	363	361	343

Джерело: [24].

На початок 2022/23 н.р в Україні функціонувала 347 ЗВО, де навчалось 1054 тис. здобувачів. За досліджуваний період спостерігаємо спадну тенденцію.

Таблиця 2.2 - Динаміка закладів вищої освіти ((на початок навчального року)

	Кількість ЗВО, од/	Кількість осіб у ЗВО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО тис./	Кількість осіб, випущених із ЗВО ⁵ , тис.
2020/21	515	1142	277	386
2021/22	386	1047	239	262
2022/23	347	1054	245	273

Джерело: [24].

Зазначимо, що 6 червня 2019 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про фахову передвищу освіту» [25], в якому було затверджено створення освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра. Освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр присуджує заклад освіти студенту, який здобуває знання на рівні фахової передвищої освіти.

Фахова передвища освіта — освіта, розроблена для формування та розвитку певної освітньої кваліфікації, яка буде підтверджувати здатність особи виконувати спеціалізовані завдання у певній галузі професійної діяльності. Фахова передвища освіта здобувається на основі:

- базової середньої освіти;
- профільної середньої освіти;
- повної загальної середньої освіти;
- професійної (професійно-технічної) освіти;
- фахової передвищої освіти;
- вищої освіти.

В Україні діють заклади фахової передвищої освіти таких типів:

1 фаховий коледж - заклад фахової передвищої освіти або структурний підрозділ закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти, може проводити дослідницьку та/або творчу мистецьку, та/або спортивну діяльність, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих місцях.

2 військовий коледж сержантського складу - заклад фахової передвищої військової освіти або структурний підрозділ вищого військового навчального закладу, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової

передвищої освіти, може проводити прикладні наукові дослідження, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з практичною військовою підготовкою;

З фаховий коледж із специфічними умовами навчання - заклад фахової передвищої освіти із специфічними умовами навчання або структурний підрозділ закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти, може проводити прикладні наукові дослідження, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою для потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, інших центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах охорони державного кордону, цивільного захисту, кримінально-виконавчої системи. Динаміку закладів фахової перед вищої освіти демонструє табл.2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка основних показників фахової передвищої освіти
(на початок навчального року)

	Кількість ЗФПО, од	Кількість осіб у ЗФПО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗФПО, тис.	Кількість осіб, випущених із ЗФПО ⁴ , тис.
2020/21	129	166	53	47
2021/22	248	282	99	75
2022/23	283	302	94	78

Згідно наших досліджень з року в рік спостерігаємо зростання таких закладів. Так, якщо у 2020/21 н.р їх кількість сягала тільки 129, то вже на початок 2022/23 нр. 283, що на 154 од. більше.

У магістерській роботі обрано один із ЗВО України - Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія».

Надання освітніх послуг Одеською національною юридичною академією у м. Івано-Франківську розпочато у 2008 році на базі навчально-консультаційного центру, який на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 29.06.2010 р. № 640 було реорганізовано в Івано-Франківський факультет.

З урахуванням потреби регіону у висококваліфікованих фахівцях у сфері правознавства для роботи у судових і правоохоронних органах, органах

державної влади, місцевого самоврядування та з метою підвищення рівня підготовки фахівців з вищою юридичною освітою, Івано-Франківський факультет відповідно до наказу ректора Національного університету «Одеська юридична академія» від 27.06.2014 р. № 2267-5 реорганізовано в Прикарпатський юридичний інститут, який у вересні 2016 року змінив назву на Івано-Франківський юридичний інститут. Адреса інституту м. Івано-Франківськ, вул. Максимовича, 13 (рис. 2.1).

Рисунок 2.1- Будівля Івано-Франківського юридичного інституту

Одним із основних напрямів діяльності професорсько-викладацького складу Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» є науково-дослідна робота. Формами наукової діяльності в ІФЮІ НУ «ОЮА» є: підготовка монографій, підручників, посібників, дисертацій, статей, доповідей, рецензій і відгуків, пропозицій, висновків; проведення наукових семінарів, конференцій, конкурсів наукових робіт тощо.

На базі інституту виходить друком збірник наукових праць «Прикарпатський юридичний вісник» – наукове фахове видання в галузі юриспруденції, в якому можуть публікувати результати своїх наукових досліджень наукові, науково-педагогічні та практичні працівники, докторанти, аспіранти і здобувачі наукових ступенів.

Щорічно в Івано-Франківському юридичному інституті у рамках «тижня науки» проводяться звітні наукові конференції кафедр. У травні 2010 року започаткована нова форма наукової роботи – щорічна науково-практична конференція «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми», яка з травня 2012 року набула статусу міжрегіональної, а з травня 2014 року – всеукраїнської. Починаючи з грудня 2011 року, в Івано-Франківському юридичному інституті проводиться щорічний науково-практичний семінар «Судова реформа в Україні». До участі у проведенні цих заходів залучаються науково-педагогічні працівники інституту, університету та інших вищих навчальних закладів, а також практичні працівники.

Для здійснення навчального процесу Івано-Франківський юридичний інститут НУ «ОЮА» володіє відповідною матеріально-технічною базою. Площа навчально-лабораторних приміщень становить понад 4 тис. кв.м. Інститут має у своєму розпорядженні навчальний корпус з власною територією, достатньою для потреб навчального закладу. Будівля зокрема включає 3 лекційні аудиторії на 140-150 студентів кожна, 3 – на 120-130 чоловік кожна, одну на 80 студентів, а також 25 аудиторій для проведення семінарських і практичних занять.

Сучасним технічним обладнанням оснащені комп'ютерний клас, криміналістична лабораторія, спеціалізована бібліотека з читальним залом. У наявності є стадіон та спортивний майданчик для занять з фізичного виховання. З метою забезпечення харчування працівників і студентів функціонує їдальня, діє кафетерій.

На сьогодні в Івано-Франківському юридичному інституті Національного університету «Одеська юридична академія» здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями 081 "Право" та 262 "Правоохоронна діяльність" і спеціалізаціями:

- "кримінальна юстиція",
- "судова та управлінська діяльність",
- "судово-прокурорська діяльність"
- "правоохоронна та правозахисна діяльність".

Впровадження освітньої діяльності в сфері вищої освіти в Національному університеті «Одеська юридична академія» (далі – Університет) здійснюється відповідно до ліцензій Міністерства освіти і науки України на провадження освітньої діяльності, перелік яких вказано у Відомостях щодо здійснення освітньої діяльності у сфері вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія» сертифікатів про акредитацію за наступними освітніми рівнями галузями знань та спеціальностями (табл. 2. 4).

Таблиця 2.4 - Освітні рівні, спеціальності, освітні програми та сертифікація цих програм

Галузь знань	Найменування спеціальності	Назва освітньої програми	Акредитація
<i>Ступінь молодшого бакалавра</i>			
08 «Право»	081 «Право»	Право	Сертифікат про акредитацію освітньої програми діє до 21.03.2024 р.
<i>Освітній ступінь бакалавра</i>			
08 «Право»	081 «Право»	Адвокатура та адвокатська діяльність Захист прав людини Кримінальна юстиція Міжнародна юстиція та право Судова діяльність Цивільна та господарська юстиція	Сертифікат про акредитацію 1684846 дійсний до 01.07.2024 р.
<i>Освітній ступінь магістр</i>			
		Право (Освітньо-професійна)	Сертифікат про акредитацію спеціальності НД 1684850 дійсний до 01.07.2024 р.

Прийом на навчання здійснюється в межах ліцензованого обсягу для певного рівня вищої освіти або для певної освітньої програми, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації з професій для яких запроваджено додаткове регулювання.

Прийом на навчання за державним замовленням (за кошти державного бюджету) здійснюється на спеціальності та форми здобуття вищої освіти сформованими Кабінетом Міністрів України.

У територіально відокремлених структурних підрозділах не проводиться прийом на навчання за державним замовленням для підготовки фахівців на

другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Відокремлений структурний підрозділ може здійснювати підготовку фахівців в:

Магістратуру за освітньо-професійною програмою підготовки з нормативним терміном навчання 1 рік 4 місяці за денною та заочною формами навчання.

Магістратуру за освітньо-науковою програмою підготовки з нормативним терміном навчання 1 рік та 9 місяців за денною формою навчання.

Для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» приймаються особи, які здобули ступінь бакалавра зі спеціальності 081 «Право» або 082 «Міжнародне право».

На підставі отриманого дозволу Міністерства оборони України студенти Івано-Франківського юридичного інституту НУ «ОЮА» мають можливість навчатися за програмою підготовки офіцерів запасу на базі кафедри військової підготовки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Інститут себе позиціонує як такий, що гарантує працевлаштування, оскільки тісно співпрацює з державними органами та органами місцевого самоврядування, а також з провідними юридичними фірмами. Динаміку кількості студентів демонструє рисунок 2.2.

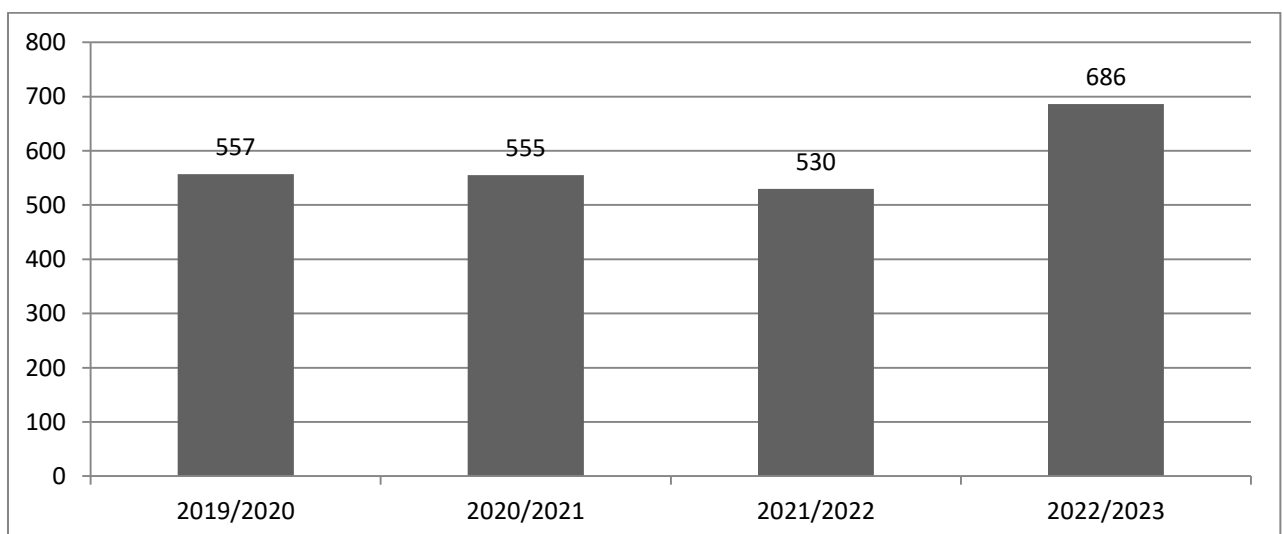

Рисунок 2.2 – Кількість студентів на початок навчального року в Івано-Франківському юридичному інституті, осіб

Навчальний процес забезпечують високо кваліфіковані працівники (табл. 2.2). Кількість штатних науково-педагогічних кадрів складає 32 особи.

Таблиця 2.5 - Чисельність науково педагогічних працівників станом на 1.09.2023 р.

№ п/п	Назва кафедри	Кількість НПП	Докторів наук	Кандидатів наук	Без вченого ступеня
1.	Кримінального права	8	1	6	1
2.	кримінального процесу та криміналістики	9	2	6	1
3.	Цивільного та господарського права	6	-	6	-
4.	Міжнародного, конституційного права	5	-	5	-
5	Загальноправових та гуманітарних дисциплін	10	1	6	3

Згідно наших досліджень, підготовку фахівців в Університеті здійснюють 38 науково-педагогічних працівника, у т.ч. -4 доктора наук.

2.2 Вибір та обґрунтування методу дослідження середовища закладу вищої освіти та його вплив на систему управління закладом

SWOT-аналіз є універсальним методом, що використовується у процесі стратегічного планування діяльності будь-якої організації, у тому числі і навчального закладу. Його сутність полягає у розділенні факторів і явищ, що впливають на функціонування та розвиток навчального закладу, на 4 категорії: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Цей аналіз не містить усієї інформації для прийняття раціональних управлінських рішень, але дає змогу оцінити наявну ситуацію.

Метою SWOT-аналізу є узагальнення ситуації в навчальному закладі та ринку освітніх послуг, визначення шансів та загроз його існування через виявлення сильних і слабких сторін як даного навчального закладу так і конкурентів. Для реалізації аналізу потрібно розв'язати наступні завдання: • визначити сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища, можливості та загрози зовнішнього середовища;

- обґрунтувати отримані чинники;
- визначити рекомендовану стратегію.

SWOT-аналіз, як інструмент менеджменту, активно використовується для розробки стратегій розвитку ЗВО [26-27].

Таким чином, використання методики дозволить ЗВО накопичувати свої конкурентні сильні сторони і захищати свої слабкості. Необхідно зазначити, що можливості й загрози можуть переходити у свою протилежність. Наприклад, невикористана університетом можливість може стати загрозою, якщо нею скористається конкурент, а вчасно відвернена загроза може стати для організації додатковою можливістю, якщо конкуренти не змогли її усунути.

Сильною стороною визначаємо студентське самоврядування. Наявність таких організацій, як BEST, IT-SCOUTS, Sikorsky Challenge та інші, надає можливість студентам розвиватися всебічно, розвивати лідерські якості та найбільш затребувані сьогоденням компетентності, так звані «4 К»: здатність до комунікації, до колаборації, креативність, критичне мислення.

SWOT-аналіз Івано-Франківського юридичного інституту

Сильні сторони (strengths) 1. Підготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів 2. Партнерство з іноземними ВНЗ 3. Наявність спеціальностей, що відповідають попиту на ринку праці 4. Можливість та зручність поєднувати навчання та роботу 5. Високий рівень кваліфікації викладачів 6. Можливість творчого розвитку як викладачів так і здобувачів 7. Підтримка студентського самоврядування 8. Наявність значної кількості онлайн курсів 9. Втілюється політика щодо забезпечення якості вищої освіти	Слабкі сторони (weaknesses) 1. Недостатній рівень державного фінансування 2. Незадоволення потреб студентів у Wi Fi 3. Недостатньо розвинена технічна інфраструктура 4. Слабка мотивація студентів до навчання 5. Невелика кількість державних місць 6. Задовільний стан ремонту в гуртожитках 7. Порівняно невелика бібліотека
Можливості (opportunities) 1. Розвиток інноваційних технологій викладання 2. Створення міжнародних програм навчання та обміну 3. Залучення юридичних компаній до співпраці (для проходження практики студентами) 4. Відкриття новий актуальних освітніх програм 5. Можливість продовжити навчання у ВНЗ України та за кордоном 6. Можливість виграти гранти, державні стипендії	Загрози (threats) 1. Наявність конкурента (Прикарпатський університет ім. Стефаника) 2. Недостатній набір студентів з зв'язку із погіршенням демографічної ситуацією 3. Слабка фандрайзингова діяльність 4. Зміни на ринку праці 5. Зростання вартості енергоносіїв призводить до проблем з опаленням, як наслідок проблеми з процесом навчання 6. Зниження життєвого рівня населення. 7. Проблеми з працевлаштуванням випускників.

Студенти завдяки цим організаціям єднаються за інтересами, поглядами, переконаннями та обмінюються новими знаннями. Це супроводжується високими досягненнями студентів. Серед здобутків студентів успішна участь студентів у міжнародних престижних змаганнях ENACTUS World Cup, участь у змаганнях New York City Taxi Fare Prediction, призове друге місце на міжнародних змаганнях EARTH ROVER 2018, п'ятірка кращих команд світу на Hard & Soft та багато інших здобутків.

Сьогодні бібліотеки у всьому світі переживають скрутні часи через те, що Інтернет складає їм велику конкуренцію, тому бібліотеки мають оновлюватися та шукати шляхи «притягування» студентів. Тобто, щоб бібліотека залишалася сильною стороною університету, необхідно створити в ній комфортні умови та простір для навчання та спілкування студентів. Провідними в сучасній освіті є інтерактивні технології навчання, які передбачають групове, командне навчання, спільну розробку проектів, обговорення, дискусії, мозковий штурм, взаємонавчання тощо. Ці технології навчання вимагають відповідного комфортного, сприятливого простору, яким має стати бібліотека Івано-Франківського юридичного інституту.

Отже, Івано-Франківський юридичний інститут має хороший потенціал для розвитку та може бути конкурентоспроможним як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

2.3 Загальна характеристика управління закладом вищої освіти з урахуванням аспектів сталого розвитку

Поняття «освіта» за допомогою цільової ознаки «для сталого розвитку» утворило нове поняття – «освіта для сталого розвитку».

Змістовими особливостями освіти для сталого розвитку є інтеграція в ній трьох аспектів: екологічного, соціального та економічного, оскільки власне ідея сталого розвитку концентрує увагу відповідно на цих трьох сферах.

Екологічний аспект ОСР полягає у формуванні необхідного рівня екологічної компетентності громадян: засвоєння системи екологічних знань та формування умінь і навичок екологічної діяльності, що є тісно пов'язаною з

екологічною свідомістю, екологічним мисленням та екологічними цінностями. Соціальний аспект ОСР відображає умови існування людей у суспільстві, їхній спосіб життя та діяльність і розкриває широку проблематику правової освіти, валеологічної освіти, громадянської освіти, освіти з питань безпеки, гендерної рівності, полікультурності тощо. Тобто соціальний аспект ОСР полягає в розкритті умов життєдіяльності людей та особливостей їхньої взаємодії в контексті досягнення сталого розвитку. Економічний аспект ОСР пов'язаний з розкриттям питань щодо сталих суспільно-виробничих відносин та сталого господарського життя, у тому числі й індивідуальної господарської діяльності.

Розглянемо як саме реалізуються ці особливості в Івано-Франківському юридичному інституті.

Специфіка змісту ОСР зумовлює її методичні особливості, що полягають в особливому способі організації теоретичної та практичної діяльності учасників навчання. Такими методичними особливостями ОСР є широке використання активних методів навчання та педагогіки партнерства: стимулювання пізнавальної діяльності студентів, слухачів, обов'язкова їхня взаємодія між собою та з викладачем у процесі навчання, спонукання до активної розумової та практичної діяльності. Така взаємодія є неможливою без діалогічності: спільна діяльність потребує умінь домовитися, вступити в діалог. З огляду на це вважаємо навчальний діалог однією з провідних форм педагогічної взаємодії, що найефективніше дає змогу реалізувати суб'єкт-суб'єктний підхід та досягнути високого рівня навчальної мотивації.

Серед активних методів навчання, то використовується досліджуванним ЗВО такі: метод дискусії, метод прогнозування подальших дій, редукований метод, метод моделювання конкретних ситуацій, «Піраміда понять», ділові бесіди і рольові ігри.

Метод дискусії, за нашим спостереженням, є найбільш ефективним, бо дає можливість студентові висловлювати власну точку зору, стимулює до пошуку проблемного завдання, що потребує активного обговорення, аргументації власної позиції, опанування думки співрозмовника. Викладач формулює проблемне питання таким чином, щоб воно було актуальним, пізнавальним,

цікавим, захоплювало студентів змістом і новизною. Дискусія проводилася в мікрогрупах, в яких студенти доводили свою позицію, дослухались до думки інших учасників, коректували власну, формулювали висновки.

Редукований метод. Даний метод поширений у практиці роботи зарубіжної школи (навчальні заклади Болгарії, Англії, Сполучених Штатів Америки) [28].

Суть методу полягає в тому, що викладач готує інформацію для лекції. Студенти відповідно до теми виконують завдання самостійної роботи. У процесі проведення лекції вони стають співавторами або опонентами. Як результат, це сприяє формуванню професійної компетентності на основі міцного засвоєння знань. Такі методи навчання застосовують під час вивчення таких дисциплін:

«Альтернативне регулювання правових спорів»;

«Сучасні проблеми кримінального права та кримінального процесуального права»;

«Сучасні проблеми цивільного права та цивільного процесуального права»;

Студенти на основі самостійних досліджень опонують висловлену думку, аргументують її, наводячи конкретні приклади

Вивчаючи таку дисципліну як «Конституційна юстиція» та «Сучасна адміністративістика» викладачі використовують такий метод як «Піраміда понять» сприяв поступовому накопиченню фахової термінології до окремих тем, розділів.

Метод моделювання конкретних ситуацій є сильним мотивуючим фактором, оскільки дозволяє обговорювати проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю. Таким чином, даний метод забезпечує реалізацію наступних цілей:

– застосування отриманих студентами на заняттях знань та вмінь (при цьому мовні вміння студентів корелює з теоретичними знаннями зі спеціальних дисциплін та інтегрується в цілісну систему знань, умінь і навичок);

– розвиток особистих та професійних якостей (вміння спілкуватися, слухати співрозмовника, аргументовано і коректно висловлювати свою точку

зору, володіти емоціями в ході обговорення, вміти організувати і провести збори і т. д.);

– формування умінь професійної діяльності майбутніх фахівців, здатних адекватно приймати рішення в різних ситуаціях професійної діяльності.

Ділові бесіди і рольові ігри – метод імітації прийняття управлінських рішень у різних виробничих ситуаціях – відносять до активних методів навчання, так як діяльність студента носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. Ці методи стимулюють пізнавальні інтереси, підвищують мотивацію і сприяють активізації навчального процесу. Ігровий момент на заняттях сприяє зняттю напруги у відносинах, створенню позитивного емоційного клімату, позитивного характеру спілкування і атмосфери взаємодії. Позитивним моментом рольових ігор є також те, що навчаються самі створюють проект, обґрунтовують його і захищають, при цьому, не тільки відстоюючи свою точку зору, але і розуміючи і приймаючи думки інших.

Особливістю ОСР є також її безпековий характер, згідно з яким суспільний розвиток розглядають у якості безпечного та соціоприродного. Введення на різних рівнях в ОСР проблематики безпеки доцільне для попередження створення небезпечних умов існування природи та суспільства.

Досліджуючи аспекти управління освітою в напрямі сталого розвитку виявили, що в Івано-Франківського юридичному інституті чільне місце має посідає проблематика безпеки в розумінні її стану захищеності інтересів громадян. Так, на ОП магістерського рівня за спеціальністю «Право» нормативною дисципліною є «Міжнародно-правове регулювання морських перевезень та глобальна безпека» (3 кредита, іспит). В якості вибіркової, здобувачі можуть обрати «Охорона національної та громадської безпеки кримінально-правовими та кримінологічними засобами».

Випереджувальний характер ОСР зумовлений її футуристичністю та орієнтуванням на формування трансверсальних умінь і навичок – багатоцільових умінь і навичок, що можуть бути застосовані у різних сферах діяльності. Такі уміння й навички є важливими для майбутнього та затребуваними в довгостроковій перспективі. Трансверсальні навички, на відміну від

спеціальних, не формуються в межах окремих дисциплін і за короткий період. Вони формуються та удосконалюються протягом усього життя. До таких умінь та навичок належать навички міжособистісного спілкування (навички усного та писемного мовлення, наставництва, лідерські якості, вміння слухати, презентувати, співпрацювати в групі тощо), аналітичні навички (системне та критичне мислення, креативність тощо), технічні навички (знання роботи комп'ютера, вміння використовувати складні машини, програмне забезпечення тощо), організаційні навички (здатність планувати й розподіляти проекти, ресурси, координувати діяльність, здійснювати тайм-менеджмент, тощо) й особистісні якості (здатність ухвалювати рішення, наполегливість, старанність, чесність, охайність тощо).

ОСР на кожному освітньому рівні та специфіка завдань кожної ланки вимагають тісного взаємозв'язку між ними, субординації та координації. ЗВО готує послідовно здобувачів за спеціальністю «Право» на трьох освітніх рівнях – бакалавр, магістр, доктор філософії.

Інклюзивність як одна з характеристик ОСР полягає в охопленні всіх громадян освітою для сталого розвитку без фокусування на расових, статевих, класових, вікових, географічних та інших відмінностях осіб та соціальних груп. Досліджуване ЗВО дотримується такого принципу. Нині навчається одна студентка інвалід II групи. ЗВО не фокусується на статевих, класових, вікових, географічних чи інших відмінностях осіб.

Адже збільшення ступеня участі всіх громадян в процесах суспільного розвитку дасть можливість якнайкраще використовувати їхні таланти й навички, швидше допоможе трансформувати несталі способи життєдіяльності на безпечні та збалансовані.

Окрім того, ОСР є практико орієнтованою. Важливе значення для ОСР мають ті знання та уміння, що сприяють практичному вирішенню суспільних проблем на локальному рівні, а також формуванню сталої поведінки

Івано-Франківський юридичний інститут надає формальну освіту. Однак визнає і результати неформальної освіти. Порядок визнання регулюється Положенням про визнання результатів неформальної освіти» [29].

За ініціативи МОН України та в межах підтримки освіти в умовах воєнного стану надається безкоштовний доступ до таких світових освітніх онлайн-платформ:

Конституційне право
Комунікація та креативне мислення
Національна економіка
Основи академічного письма
Основи наукових досліджень
Педагогіка
Права людини в Україні
Сучасний конституціоналізм
Трудове право та право соціального забезпечення
Українська література, Зарубіжна література
Українська мова за професійним спрямуванням, Ділова українська мова,
Ділова українська мова в публічному управлінні
Філософія

Сьогодні Івано-Франківський юридичний інститут здійснює співпрацю з понад 30 провідними університетами та міжнародними організаціями інших країн. Співпрацю з університетами демонструє табл. 2.6.

Таблиця 2.6 - Співпраця інституту за договорами Erasmus+

<i>Країна</i>	<i>Університет</i>
Австрія	Зальцбурзький університет
Литва	Університет Миколаса Ромеріса
Нідерланди	Гронінгенський університет
Португалія	Університет Лісабону
Туреччина	Університет Анадолу Університет Хачеттеп

Івано-Франківський юридичний інститут має укладені угоди із значною кількістю навчальних закладів та науковими установами (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Назви країн та наукових установ із якими співпрацює заклад

12	Університет
Австрія	Зальцбурзький університет, факультет правових наук
Азербайджан	Університет "Азербайджан" Бакінський державний університет
Алжир	Університет Мохамеда Шеріфа Мессадії, Сук-Аграс
Іспанія	Вищий інститут права та економіки
Італія	Середземноморський міжнародний центр дослідження прав людини, Середземноморський університет Реджо Калабрія
Казахстан	Каспійський соціальний університет Казахська Академія праці та соціальних відносин
Кенія	Інститут міжнародного розвитку
Китай	Цзянсіський університет науки і технологій Цзянсіський професійний коледж прикладних Нормальний університет Шаньграо Університет Цзінганшань Університет Сінью Видавництво Китайського університету Ренмін
Латвія	Ризький університет ім. Страдіня
Литва	Університет Миколаса Ромеріса
Мексика	Автономний університет Хуареса в Табаско
Молдова	Державний університет Молдови Академія «Штефан чел Маре» МВС Республіки Молдова Університет політичних та економічних європейських знань “К.Стере”
Німеччина	Університет Вісмара - університет прикладних наук, технологій, бізнесу та дизайну Оснабрюцький університет Університет Пассау
Польща	Варшавський університет - створення школи польського права ім. Є.В. Васьковського Варшавський університет, факультет журналістики та політичних наук Академія фізичного виховання та спорту ім. Єнджея Снядецького в Гданську Люблінський католицький університет ім. Яна Павла II -

На нашу думку, «освіта для сталого розвитку» в майбутньому має стати синонімом терміна «освіта» в широкому його значенні. Адже будь-яка навчальна діяльність, виховання, просвіта має здійснюватися з урахуванням забезпечення сталого розвитку й мати випереджувальний характер.

З проведеного нами дослідження ЗВО можна зробити висновок, що університет функціонує в досить сприятливому середовищі. Наявні недоліки можна усунути. Загрози, що існують у зовнішньому середовищі, можуть негативно позначитися на діяльності ЗВО в майбутньому, тому потрібно вже сьогодні розробити стратегічний план розвитку, враховуючи досвід провідних

університетів України та світу, а також розробляючи свій унікальний компонент концепції університету.

Висновки до розділу 2

Розділ присвячений діагностиці Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом.

Встановлено, що надання освітніх послуг Одеською національною юридичною академією у м. Івано-Франківську розпочато у 2008 році. Для здійснення навчального процесу Івано-Франківський юридичний інститут НУ «ОЮА» володіє відповідною матеріально-технічною базою. Площа навчально-лабораторних приміщень становить понад 4 тис. кв.м. Інститут має у своєму розпорядженні навчальний корпус з власною територією, достатньою для потреб навчального закладу. Будівля зокрема включає 3 лекційні аудиторії на 140-150 студентів кожна, 3 – на 120-130 чоловік кожна, одну на 80 студентів, а також 25 аудиторій для проведення семінарських і практичних занять.

Сучасним технічним обладнанням оснащені комп'ютерний клас, криміналістична лабораторія, спеціалізована бібліотека з читальним залом. У наявності є стадіон та спортивний майданчик для занять з фізичного виховання. З метою забезпечення харчування працівників і студентів функціонує їдальня, діє кафетерій.

На сьогодні в Івано-Франківському юридичному інституті Національного університету «Одеська юридична академія» здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями 081 "Право" та 262 "Правоохоронна діяльність".

Досліджено динаміка основних показників розвитку вищої освіти в Україні. Здійснено SWOT-аналіз Івано-Франківського юридичного інституту. Зроблено висновок про те, що Івано-Франківський юридичний інститут має хороший потенціал для розвитку та може бути конкурентоспроможним як на внутрішньому так і на міжнародному ринках.

Розділ 3 Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

3.1 Стратегічні орієнтири розвитку закладу вищої освіти

Результати SWOT-аналізу Івано-Франківського юридичного інституту дали змогу сформувати стратегічні орієнтири його розвитку. Такі орієнтири доречно сформувати в таких напрямках: в сфері розвитку наукової та інноваційної діяльності; у сфері формування іміджевої політики; у сфері реалізації кадрової політики; у сфері виховної, оздоровчої, спортивної та творчої діяльності співробітників та здобувачів освіти; у сфері студентського самоврядування; у сфері матеріально-технічної забезпеченості та фінансового розвитку. Розглянемо їх більш детальніше.

В сфері розвитку наукової та інноваційної діяльності

- розвиток нових напрямів фундаментального та прикладного характеру напружених на забезпечення сталого розвитку України

- розвиток компетентнісного та інноваційного підходів до наукової діяльності

- розвиток системи навчально-наукових підрозділів Університету в інших містах України та за її межами

- підтримка випускників у працевлаштуванні

У сфері формування іміджевої політики

- збереження традицій Університету та зміцнення корпоративної культури

- створення привабливого іміджу Університету

- розвиток міжнародних та міжрегіональних зв'язків Університету

У сфері реалізації кадрової політики

- формування та розвиток висококваліфікованого професорсько-викладацького та управлінського персоналу, здатного забезпечити стійку, збалансовану розбудову України

- підготовка та комплектування Університету персоналом, який відповідає кваліфікаційним вимогам, сприяє підвищенню якості та

ефективності діяльності Університету, здатний до творчої праці та професійного розвитку.

У сфері виховної, оздоровчої, спортивної та творчої діяльності співробітників та здобувачів освіти

- створення інтерактивного соціокультурного середовища для саморозвитку та самовиховання особистості з урахуванням потреб національного розвитку та формуванню загального цивілізаційно-культурного простору

- поєднання освітнього процесу з виховною, спортивною та оздоровчою діяльністю

- формування сприятливих умов для розвитку корпоративної культури, стимулів та гарантій задоволення умовами праці, навчання та відпочинку

У сфері студентського самоврядування

- запровадження заходів, спрямованих на модернізацію освітньої системи університету

- проведення реформ з удосконалення студентського самоврядування та наближення європейських орієнтирів розвитку

У сфері матеріально-технічної забезпеченості та фінансового розвитку

- удосконалення матеріально-технічної бази Університету

- створення матеріально-технічної бази, адаптованої для потреб здобувачів вищої освіти, викладачів та співробітників з особливими потребами

- поточна діяльність та розвиток Університету з використанням системи національного фінансового та ресурсного планування. Управління, контролю та звітності

Вважаємо за доречне створення ендавменту (фонду сталого розвитку) університету. Фактично ендавмент є додатковим джерелом фінансового забезпечення статутних потреб некомерційних організацій у вигляді майнових активів, що вкладаються в реальні та фінансові інвестиції. Основною відмінністю ендавменту від благодійного внеску є те, що він не витрачається відразу, а є недоторканим, і являє собою інвестиції, що передаються в довічне управління з метою отримання регулярного довгострокового доходу. Саме доходи витрачаються на статутні цілі некомерційної організації.

Зазначимо, що перший ендавмент в Україні було створено за ініціативою дирекції Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка у жовтні 2012 року. Ендавмент-фонд розвитку Інституту міжнародних відносин на сьогодні вже акумулював близько 245,3 тис. грн від 21 благодійника [30].

З 2014 року на базі Львівського інституту при Університеті банківської справи випускниками діє Фонд розвитку банківської освіти та науки, абсолютний розмір цільового капіталу якого на кінець 2015 року склав 760 тис. грн. [31]. Метою створення вищезазначених ендавмент-фондів є забезпечення фінансової стабільності вищих навчальних закладів, успішної реалізації освітніх та наукових програм і проектів, підтримка обдарованої молоді, розвиток інфраструктури та незалежність від економічних і суспільних коливань.

Для отримання додаткових джерел фінансування необхідно створювати наукові розробки та реалізовувати їх. Необхідно шукати бізнес-партнерів в межах кожної наявної спеціальності Університету. Така співпраця сприятиме оновленню вкрай необхідного промислового обладнання лабораторій університету та частково вирішить питання з працевлаштуванням студентів. А головне слід розглянути можливість опинитися серед лідерів бінарної системи навчання в Україні.

Вважаємо, що лише колаборація з потужними підприємствами, виробництвами сприятиме становленню й розвитку інноваційних форм поєднання науки й бізнесу: розробка наукоємних бізнес-проектів, створення бізнес-школи, розробка й впровадження стартапів тощо. Це слід обрати провідним вектором розвитку університетського потенціалу.

Важливим стратегічним напрямом є створення структури, що надаватиме підтримку у працевлаштуванні випускникам університету.

3.2 Впровадження інклюзивної освіти у вищому навчальному закладі

Оскільки стратегічним пріоритетом розвитку Університету бачить - створення матеріально-технічної бази, адаптованої для потреб здобувачів вищої освіти, викладачів та співробітників з особливими потребами, це вказує на те, що Університет в перспективі буде впроваджувати інклюзивну освіту. Сформуємо власне бачення такого впровадження описавши концепцію впровадження.

Ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів та затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року [32] поставили перед вітчизняними вищими навчальними закладами низку завдань, які стосуються забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, усунення будь-яких проявів дискримінації, створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях.

Затверджена 1 жовтня 2010 року Наказом Міністерством освіти і науки України №912 Концепція розвитку інклюзивної освіти визначила мету, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах, окреслила очікувані результати від її реалізації. У той же час положення Концепції стосуються в основному середньої освіти і не враховують специфіки вищої школи.

Відповідно до положень Конвенції ООН про права інвалідів [33] і Керівних принципів політики в галузі інклюзивної освіти, прийнятих ЮНЕСКО на Женевській Міжнародній конференції з освіти у 2008 р. інститут/університет має забезпечити доступність і якість освітніх послуг людям з інвалідністю з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів *кожного* шляхом запровадження інклюзивної освіти.

Метою Концепції є розбудова інклюзивного суспільства в Україні через інклюзію студентів з інвалідністю в університетське освітнє середовище, а втім — і на ринок праці. Положення Концепції спрямовані на розширення доступності вищої освіти, укріплення поваги до прав людини, гармонійний розвиток особистості, талантів і творчості студентів, надання їм можливості

брати активну участь у суспільному житті.

Інклюзію необхідно розглядати одночасно і як політику, і як процес, які забезпечують всебічну участь усіх членів суспільства у будь-яких сферах життєдіяльності, зокрема, в освітній. Згідно з положеннями Саламанкської Декларації [34] інклюзивна освіта може розглядатися як система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права людини на отримання якісної освіти у закладі будь-якого типу за власним вибором. Інклюзивне навчання у вищій школі (за аналогією з середньою школою) можна визначити як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти студентам з інвалідністю шляхом організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Ефективність впровадження інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, у першу чергу від досконалості нормативно-правової бази, інформаційної підтримки, наукового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Концепція вирішує ряд завдань, серед яких одним із ключових є забезпечення рівних прав студентів з інвалідністю на якісну вищу освіту шляхом інклюзії в освітнє середовище університету. Першочерговим завданням при цьому є формування інклюзивного освітнього середовища для студентів з інвалідністю шляхом запровадження комплексної системи супроводу навчання, забезпечення архітектурної, інформаційної та соціальної безбар'єрності освітнього середовища, створення матеріально-технічної бази, адаптованої до потреб студентів, підвищення їхньої мобільності.

Для вирішення кадрових питань необхідно системно готувати науково-педагогічні кадри вищої школи до роботи в інклюзивному середовищі, підвищувати їхню кваліфікацію щодо запровадження особистісно-орієнтованих та інноваційних освітніх технологій, створення адаптованого навчально-методичного забезпечення. Необхідним завданням є забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату в інклюзивному середовищі, толерантних взаємовідносин між всіма учасниками навчально-виховного процесу, що поступово приведе до реальних позитивних змін у ставленні суспільства до

людей з інвалідністю, як до рівних. Одним із ключових елементів цього процесу є створення умов для соціокультурної, духовної, творчої, фізичної та фізкультурно-спортивної реабілітації студентів з інвалідністю, розкриття їхніх здібностей, можливостей та талантів. Враховуючи низький рівень соціалізованості молоді з інвалідністю, доцільно залучати їхні родини до участі у навчально-виховному та соціально-реабілітаційному процесах, використовувати накопичений ними в середній школі досвід щодо необхідних технологій навчання.

Важливим завданням є надання допомоги випускникам з інвалідністю у працевлаштуванні, зокрема, шляхом ламання негативних стереотипів та проведення широкої роз'яснювальної роботи серед роботодавців, у засобах масової інформації, в системі служб зайнятості.

Виконання цих завдань має створити підґрунтя для формування вітчизняної моделі інклюзивної освіти як нової парадигми вищої освіти. Інклюзивна вища освіта ґрунтується на ряді принципів:

- повага до прав та свобод людини;
- відкритість та гнучкість освіти, здатність оперативно реагувати на зміни та виклики;
- інноваційність, аналіз, пошук та впровадження кращих зразків інклюзивної політики та практики;
- формування толерантності та взаєморозуміння в освітньому середовищі, відсутність дискримінації;
- забезпечення архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності освітнього середовища;
- дотримання стандартів якості освітніх послуг та науково-методичного забезпечення;
- узгодженість та скоординованість дій підрозділів та учасників навчально-виховного процесу;
- безперервність та наступність інклюзивної освіти на всіх рівнях навчання: школа – коледж – університет – аспірантура – післядипломна та курсова освіта;

- індивідуалізація навчання та гармонійний розвиток особистості;
- залучення до суспільного життя, соціалізація, підготовка до працевлаштування.

Для реалізації Концепції треба запровадити поетапне комплексне розв'язання питань, пов'язаних із нормативно-правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної вищої освіти.

1 Формування пакету нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти передбачає розроблення таких основних документів:

- положення про порядок організації інклюзивного навчання;
- положення про впровадження системи супроводу навчання студентів з інвалідністю;
- положення про організацію вступу до університету людей з інвалідністю;
- положення про підвищення педагогічної кваліфікації викладачів інклюзивних груп;
- положення про Індивідуальну програму реабілітації студента та портфоліо особистісних досягнень;
- підготовка пропозицій щодо покращення нормативно-правових актів, що регламентують навчання студентів з інвалідністю в Україні.

2 Підготовка навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання потребує у першу чергу:

- розроблення особистісно-орієнтованих навчальних планів та індивідуальних програм навчання;
- розроблення методичних рекомендацій та науково-методичних посібників щодо організації інклюзивного навчання;
- забезпечення студентів з інвалідністю різних нозологій навчально-методичними матеріалами у адаптованому до їхніх потреб форматі.

3 Забезпечення доступності освітнього середовища передбачає:

- забезпечення архітектурної безбар'єрності університетського містечка (пандуси, туалети, ліфти, звукові сигнали, позначки тощо);
- здійснення спеціалізованого технічного супроводу (надання

студентам спеціалізованого технічного обладнання для забезпечення доступності навчального процесу);

- забезпечення інформаційної безбар'єрності навчального процесу та соціального життя університету.

4 Забезпечення розвитку особистості студента з інвалідністю та його соціалізації включає в себе ряд наступних напрямів.

Професійний розвиток:

- залучення студентів з інвалідністю до роботи в СННВП;
- надання студентам з інвалідністю робітничої спеціальності в межах фахової підготовки;
- надання допомоги у формуванні портфоліо (професійного резюме).

Науковий розвиток:

- залучення студентів з інвалідністю до науково-дослідної роботи, наукових заходів, конкурсів студентських наукових робіт;
- участь студентів з інвалідністю в роботі студентських наукових формувань університету;
- сприяння опублікуванню результатів наукових досліджень студентів у наукових виданнях.

Творчий розвиток:

- залучення студентів з інвалідністю до участі у творчих конкурсах, фестивалях, творчих заходах.

Фізичний розвиток та зміцнення здоров'я:

- пропагування та формування здорового способу життя;
- фізкультурно-спортивна реабілітація студентів;
- залучення студентів з інвалідністю до спортивних секцій, спортивних змагань різних рівнів, паралімпійського руху.

5 Проведення структурних змін в університеті:

- створення у структурі університету окремих структурних підрозділів з питань інклюзивного навчання студентів з інвалідністю;
- створення у коледжі університету та у структурі доуніверситетської підготовки структурних підрозділів з питань інклюзивного навчання учнів та

слухачів з інвалідністю;

- введення у структуру навчальних підрозділів посад заступників керівників підрозділів з питань організації інклюзивного навчання;
- запровадження інституту кураторів інтегрованих груп;
- створення ради з питань інклюзії із залученням батьків студентів з інвалідністю та громадськості.

6 Підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів:

- організація курсів підвищення кваліфікації викладачів та кураторів інтегрованих груп;
- впровадження в університеті навчального курсу «Інвалідність і суспільство»;
- організація курсів жестової мови для співробітників та студентів.

Таким чином, реалізація Концепції інклюзивної вищої освіти призведе до ряду позитивних зрушень у системі вищої освіти та сприятиме:

- системному впровадженню положень Конвенції ООН про права інвалідів;
- забезпеченню права людей з інвалідністю на рівний доступ до якісної вищої освіти, незалежно від стану здоров'я та місця їхнього проживання;
- розвитку та розширення мережі інклюзивних вищих навчальних закладів;
- покращенню умов для функціонування і розвитку інклюзивної вищої освіти, розширенню та урізноманітненню контингенту студентів;
- удосконаленню та оптимізації навчально-виховного процесу шляхом упровадження сучасних наукових досягнень та новітніх педагогічних технологій;
- забезпеченню архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності вищих навчальних закладів з урахуванням потреб студентів різних нозологій;
- забезпеченню інклюзивних навчальних закладів науково-педагогічними кадрами нової формації, які підготовлені до роботи в інклюзивному середовищі;

- впровадженню елементів універсального дизайну в освітнє середовище вищої школи;
- забезпеченню вищої школи сучасними засобами реабілітації індивідуального та колективного призначення;
- формуванню толерантного ставлення до людей з інвалідністю у суспільстві, зокрема, готовності роботодавців до виходу кваліфікованих кадрів з інвалідністю на ринок праці.

3.3 Впровадження змін в освіті, направлених на реалізацію засад сталого розвитку

На нашу думку, для переходу закладів вищої освіти на засади сталого розвитку доцільно зосередитися на розвитку таких змін у сфері освіти: переорієнтація функціонального та предметного поля освіти; дизайн компетенцій; запровадження трансформаційної педагогіки; підтримка освітніх агентів; створення сталих навчальних середовищ; удосконалення координації та інтеграції; оновлення змісту освітніх реформ (рис. 3.1). Охарактеризуємо ці зміни більш докладніше.

Переорієнтація функціонального та предметного поля освіти. Термін «переорієнтація освіти» [35, 36] став потужним дескриптором, що допомагає педагогам та адміністраторам на всіх рівнях освіти зрозуміти зміни, необхідні для врахування принципів, цілей і аспектів сталості, у т. ч. цінності, настанови, знання, навички. Функціональна переорієнтація освіти має враховувати принципи сталого розвитку, ЦСР глобального [37] і національного [38] рівнів.

Актуальними для ОСР є також принципи соціальної справедливості, цінності гідності, прав і свобод людини, визнання різноманітності світоглядів і альтернативності системи знань, поглиблення розуміння якісної освіти. Дослідники наголошують, що глобальні виклики сталості необхідно вирішувати за допомогою знань і фактів (аби знати, яким є справжній світ, які ситуації є актуальними) та у реальних умовах життя [39], сприяючи «розмиванню» кордонів між формальною, неформальною та інформальною освітою. Тому

освіта повинна пропонувати як теоретичні знання з проблем сталості, так і можливості для етичного обговорення, щоб формувати особисті судження та здатність до участі у відповідальних діях [40]. Переорієнтація предметного поля освіти передбачає перегляд контенту усіх освітніх програм, усунення їх предметної фрагментарності на користь міждисциплінарного підходу

Рисунок 3.1 - Інституції у сфері освіти для сталого розвитку

ОСР характеризують як освіту, центральною темою якої є сталість, цілісну освіту, що торкається усіх основ навчання, тобто її не варто розглядати як формальне доповнення освітнього контенту, автономність окремих предметів чи навчальних тем.

Холізм означає, що всі виміри сталості інтегровані у програму (документ, інструкцію), а плюралістичне навчання – різні погляди і перспективи відносно сталості визнають, відображають та обговорюють. Отже, холізм збільшує знання про сталість, а плюралістичний підхід створює більш сталу поведінку, що, у

підсумку, закріплює компетентність у сфері демократичних дій [39]. Для переорієнтації освітнього контенту можна використати інноваційну практику валоризації цілей освітніх програм [41]. Насамперед вона буде корисною у соціально-орієнтованих формах і практиках з питань сталості, у рамках формальної та неформальної освіти

Дизайн компетенцій. Новим імпульсом ОСР можна вважати визначення ключових компетенцій у сфері сталості, оволодіння якими дасть людині змогу аналізувати власні дії з урахуванням поточних і майбутніх соціальних, культурних, економічних та екологічних наслідків із точки зору місцевого і глобального масштабу [37].

У 2004 р., у рамках упровадження ОСР, було запропоновано зосередитися на п'яти компетенціях. У 2017 р. як вирішальні для сталого розвитку запропоновано розглядати вже вісім наскрізних компетенцій [36, с. 10]. Крім того, для кожної із 17 ЦСР: цілі та результати навчання охарактеризовані як компетентності у когнітивних, соціо-емоційних і поведінкових аспектах; розроблені орієнтовні теми та педагогічні підходи [38].

Запровадження трансформаційної педагогіки. Наразі методів викладання і навчання попередніх поколінь (наприклад, лекцій та запам'ятовування) недостатньо, аби призвести до глибинних соціальних змін, подолати складність і невизначеність майбутнього. Тому для ОСР запропоновано «орієнтовану на дію трансформаційну педагогіку» [37], яка використовує методи викладання і навчання, що сприяють закріпленню компетентності у сфері сталості через активне навчання. Такі методи повинні: відповідати потребам цільової групи (залежно від віку, набутих знань, вмінь та інтересів тих, хто навчається); зважати на контекст навчання (наприклад, спрямованість освітньої програми, педагогічний клімат, культурні традиції); враховувати доступність підтримки і ресурсів (педагогічної компетентності, технологій навчання, фінансування тощо) .

У рамках реалізації ОСР пропонують застосовувати такі педагогічні підходи:

- 1 орієнтація на того, хто навчається;

2 орієнтоване на дію навчання;

3 трансформаційне навчання [38, с. 55].

Трансформаційна педагогіка націлена на заохочення спільної співпраці у процесі навчання, самостійне навчання і саморозвиток, упровадження інтерактивних, інтегративних та вирішальних форм навчання, проблемну орієнтацію, між- і трансдисциплінарність, зв'язок формальної та неформальної освіти.

Підтримка освітніх агентів. За сучасними підходами, агентами змін щодо просування місій, цінностей, стратегій, принципів можуть бути індивіди, організації, спільноти, суспільні рухи тощо. У контексті ОСР у якості агентів змін розглядають усю освітню спільноту, проте ключовими агентами, що несуть «нову соціальну відповідальність» (у т. ч. перед місцевими спільнотами) визнають педагогів і заклади освіти, що здійснюють їх підготовку.

Існують дві основні моделі розвитку кадрових ресурсів – їх первинна підготовка та додаткове (пере)навчання працюючих. Серед персоналу навчального закладу виокремлюють три категорії професійного розвитку:

1 для всього персоналу;

2 для конкретних груп персоналу;

3 для задоволення конкретних потреб окремих педагогів [39].

У рекомендаціях з питань ОСР [39] наголошено на важливості професійного розвитку якомога більшої кількості вчителів / викладачів у кожному закладі освіти, реалізації компетентісного підходу у сфері сталості (знання, навички, ставлення, цінності, мотивація та прихильність), оновленні професійних стандартів, використанні інструментів сертифікації та акредитації.

Створення сталих навчальних середовищ дасть змогу інтегрувати сталість у повсякденну практику, сприяти всебічному розвитку потенціалу, компетентності та ціннісній освіті [39]. Заклад освіти має стати «цільовою» інституцією, тобто «місцем навчання і досвіду сталого розвитку» [39], переорієнтувавши усі аспекти діяльності на принципи сталості (освітні програми, навчальні плани, організаційну структуру, методи управління, характер суспільних відносин, напрями досліджень тощо).

Заслуговує на увагу практика «навчальна артикуляція», що досягає збалансованості через об'єднання трьох напрямів:

- 1) розвиток тих, хто навчається;
- 2) діяльність педагогів та інших освітніх агентів;
- 3) структура системи, де артикуляція політично сформована [40].

За такого підходу можна вчасно ідентифікувати проблеми і впливати на діяльність закладу вже на рівні ухвалення рішення (наприклад, розробка освітньої програми чи проекту, що є локально релевантними). Крім того, можна призначити відповідального(их) за впровадження програми / окремих заходів (озеленення території закладу тощо), організувати осередок чи ініціативну групу для сприяння впровадження [42].

Удосконалення координації та інтеграції передбачає ефективне використання внутрішніх і зовнішніх каналів комунікації, дієвих форм та інноваційних практик кооперації на локальному, місцевому, національному і міжнародному рівнях. У контексті ОСР підтримується трансдисциплінарність: співпраця з експертами, які не належать до академічної спільноти, але мають вагомий практичний досвід [37, с. 52].

Такий підхід слугує розвитку партнерських взаємовідносин із багатьма соціальними суб'єктами (роботодавцями, бізнес-спільнотами, політиками, неурядовими організаціями, медіа-сектором тощо). Дієвим інструментом є також академічна активність: розширення теоретико-методологічних досліджень у відповідних сферах знань; створення професійних освітніх спільнот / мереж для започаткування нового напрямку навчання; реалізація програм міжнародної співпраці для підготовки спеціалістів у нових сферах знань; створення сучасних платформ для обміну досвідом .

Оновлення змісту освітніх реформ. Освітні реформи розглядають як великі соціальні та комунікативні процеси, успіх яких забезпечується у разі участі всіх зацікавлених сторін. Виокремлюють три «покоління» освітніх реформістських рухів [36], зорієнтованих на:

1 реорганізацію управління, фінансів і доступу до освіти (це переважно реформи з фінансових міркувань для зменшення навантаження на національні бюджети);

2 вирішення проблем, що впливають на якість і результати освітніх процесів (ці реформи розроблені з міркувань конкурентоспроможності націй / економік та спрямовані на підготовку людського капіталу вищої якості з новими компетентностями);

3 сприяння соціальній справедливості шляхом покращення соціальної мобільності та соціального вирівнювання (це новітні реформи ХХІ ст., сфокусовані на покращенні ефективності діяльності закладів освіти). Дослідники [42] наголошують, що наразі заклади освіти інтегровані в усі види зовнішніх і внутрішніх мереж та, поміж інших характеристик, беруть участь у нових типах відносин із новими технологіями. Зважаючи на курс децентралізації в Україні, зміст освітніх реформ має бути орієнтований на створення мереж, за допомогою яких кожен заклад освіти буде входити до складу місцевої спільноти, посилюючи її соціальну роль.

Таким чином, національні системи освіти мають бути «підготовлені» для своєчасного реагування на виклики сьогодення, серед яких проблематику сталості визнано найактуальнішою.

Висновки до розділу 3

Результати SWOT-аналізу Івано-Франківського юридичного інституту дали змогу сформулювати стратегічні орієнтири його розвитку. Такі орієнтири сформовано в таких напрямках: в сфері розвитку наукової та інноваційної діяльності; у сфері формування іміджевої політики; у сфері реалізації кадрової політики; у сфері виховної, оздоровчої, спортивної та творчої діяльності співробітників та здобувачів освіти; у сфері студентського самоврядування; у сфері матеріально-технічної забезпеченості та фінансового розвитку. Вважаємо за доречне створення ендавменту (фонду сталого розвитку) Університету.

Оскільки стратегічним пріоритетом розвитку Університет бачить - створення матеріально-технічної бази, адаптованої для потреб здобувачів вищої

освіти, викладачів та співробітників з особливими потребами, це вказує на те, що Університет в перспективі буде впроваджувати інклюзиву освіту. Сформовано власне бачення такого впровадження. Описано концепцію впровадження.

Для переходу закладів вищої освіти на засади сталого розвитку обґрунтована доцільність зосередження на розвитку таких змін: переорієнтація функціонального та предметного поля освіти; дизайн компетенцій; запровадження трансформаційної педагогіки; підтримка освітніх агентів; створення сталих навчальних середовищ; удосконалення координації та інтеграції; оновлення змісту освітніх реформ. Описано ці зміни.

ВИСНОВКИ

В першому розділі магістерської роботи узагальнено теоретичні аспекти управління вищою освітою на засадах сталого розвитку. Вища освіта нами розглядається як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Вища освіта в Україні нині представлена широким вибором навчальних закладів різного типу і систем навчання.

Освітні програми визначають зміст навчання здобувачів, що передбачає структуру, обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації. Для кожного освітнього рівня передбачено нормативний термін навчання згідно встановленого стандарту вищої освіти. Здійснено дослідження теорій управління у сфері вищої освіти.

Система вищої освіти відіграє головну роль у розвитку суспільства. Вона впливає на відновлення наукового потенціалу суспільства, бере участь у суспільному відтворенні, у соціалізації індивіда, спонукає економічний і соціальний розвиток суспільства та сприяє соціальній мобільності.

Узагальнення регіональних аспектів з проблем сталого розвитку та освіти для сталого розвитку показують, що в кожному регіоні є свої особливості. Ці відмінності відображають традиції політичного управління кожної держави.

У другому розділі роботи проведено діагностику Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та чинників, що визначають необхідність удосконалення системи управління закладом в напрямі сталого розвитку.

Проаналізовано динаміку основних показників розвитку вищої освіти в Україні за період з 2016/17 н.р до тепер.

Об'єктом дослідження в роботі обрано один із ЗВО України - Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія». Він почав надавати послуги з 2008 року на базі навчально-

консультаційного центру, який на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 29.06.2010 р. № 640 було реорганізовано в Івано-Франківський факультет. Для здійснення навчального процесу Івано-Франківський юридичний інститут НУ «ОЮА» володіє відповідною матеріально-технічною базою. Площа навчально-лабораторних приміщень становить понад 4 тис. кв.м. Інститут має у своєму розпорядженні навчальний корпус з власною територією, достатньою для потреб навчального закладу. Інститут нині здійснює підготовку фахівців за спеціальностями 081 "Право" та 262 "Правоохоронна діяльність" .

Навчальний процес забезпечують високо кваліфіковані працівники. Кількість штатних науково-педагогічних кадрів складає 32 особи. Як інструмент менеджменту використано SWOT-аналіз.

Сильною стороною визначено студентське самоврядування. Наявність таких організацій, як BEST, IT-SCOUTS, Sikorsky Challenge та інші, надає можливість студентам розвиватися всебічно, розвивати лідерські якості та найбільш затребувані сьогоденням компетентності, так звані «4 К»: здатність до комунікації, до колаборації, креативність, критичне мислення. Охарактеризовано управління закладом вищої освіти з урахуванням аспектів сталого розвитку.

Третій розділ роботи спрямований на удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку. Визначено стратегічні орієнтири розвитку закладу вищої освіти в таких напрямках: в сфері розвитку наукової та інновайної діяльності; у сфері формування іміджевої політики; у сфері реалізації кадрової політики; у сфері виховної, оздоровчої, спортивної та творчої діяльності співробітників та здобувачів освіти; у сфері студентського самоврядування; у сфері матеріально-технічної забезпеченості та фінансового розвитку.

Оскільки стратегічним пріоритетом розвитку Університету бачить -створення матеріально-технічної бази, адаптованої для потреб здобувачів вищої освіти, викладачів та співробітників з особливими потребами, це вказує на те, що Університет в перспективі буде впроваджувати інклюзивну освіту. Сформовно власне бачення такого впровадження описавши концепцію впровадження.

Визначено інституції у сфері освіти для сталого розвитку. Ними є переорієнтація функціонального та предметного поля освіти; дизайн компетенцій; запровадження трансформаційної педагогіки; підтримка освітніх агентів; створення сталих навчальних середовищ; удосконалення координації та інтеграції; оновлення змісту освітніх реформ.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравченко В. О. Менеджмент: навч. посіб. Одеса: Атлант, 2013. 165 с.
URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/485/1/Кравченко%20В.О.%20Менеджмент%20навчальний%20посібник.pdf> (дата звернення: 13.12.2023).

2 Agasisti T. Management of Higher Education Institutions and the Evaluation of their Efficiency and Performance. Tertiary Education and Management. 2017. Vol. 23, № 3. P. 187–190. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13583883.2017.1336250> (дата звернення: 14.12.2019).

3. Vermeulen P. J. Diversity Management in Higher Education: A South African Perspective in Comparison to a Homogeneous and Monomorphous Society such as Germany. Gütersloh: Centre for Higher Education Development, 2011. 157 p. URL: https://www.che.de/downloads/AP143_South_Africa_Report.pdf (дата звернення: 15.12.2023)

4. Vidal J., Mora J.-G. Evaluating Teaching and Research Activities – Finding the Right Balance. Higher Education Management and Policy. 2003. Vol. 15, № 2. P. 73–81. URL: <http://www.oecd.org/education/imhe/37443756.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).

5. Губанова Т. О. Управління в системі вищої освіти: концептуальні засади. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 9–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_5_4 (дата звернення: 28.12.2023).

6. Черниш О. В. Концептуальні засади стратегічного управління закладами вищої освіти. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 3. С. 104–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_3_21
7 Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

8. Баранівський В. Ф. Вища освіта у вирішенні проблем духовної безпеки українського суспільства. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2013. Вип. 41(1). С. 206–221.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2013_41\(1\)__20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2013_41(1)__20) (дата звернення: 12.12.2023).

9. Демченко О. П. Вища освіта як фактор формування інноваційного потенціалу України. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Сер. 1: Економіка*. 2012. Вип. 1. 379 С. 59–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2012_1_11 (дата звернення: 12.12.2023).

10. Зубчик О. А. Якісна вища освіта: формування людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2014. Вип. 1. С. 25–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2014_1_9 (дата звернення: 12.12.2023)

11. Озаровська А. В. Вища освіта як чинник розвитку суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2. С. 233– 380 239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_2_36 (дата звернення: 13.12.2019)

12. Закони України "Про освіту", URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

13. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

14. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

15. Територіальна організація закладів вищої освіти України URL: https://zakladyosvity.blogspot.com/p/blog-page_98.html

16. Савчук О.В. Теоретичні засади дослідження функцій інституту вищої освіти. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.112.pdf>

17. Парфьонова Л.Г. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві URL: <http://surl.li/ouvzt>

18. Education at a Glance 2018: OECD Indicators. – Paris : OECD Publishing, 2011. – 495 p.

19. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / Ніколаєнко С. М. – К. : Знання, 2005. – 319 с.

20. Стратегія сталого розвитку України 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
21. UN (2014) Aichi-Nagoya Declaration on Education for Sustainable Development URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5859AichiNagoya_Declaration_EN.pdf
22. Tilbury D. (2010). Are we learning to change? Mapping global progress in education for sustainable development in the lead up to 'Rio Plus 20'. Global Environmental Research, 14(2), 101–107.
23. Wals A. (Ed.). (2009) Review of Contexts and Structures for Education for Sustainable Development: Learning for a sustainable world 2009. Paris: Printed in the workshops of UNESCO
24. Офіційний сайт статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Закон України «Про фахову передвищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
26. Янішевська А. В. SWOT-аналіз очима студента URL: http://alumni.krok.edu.ua/images/gallery/4_SWOT_Янішевська.pdf
27. Покришка Л. О. SWOT-аналіз діяльності навчального закладу на прикладі технічного коледжу тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя URL: [http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21668/2/X_VSNTK_2017v1_Pokrishka L-SWOT_analisys_of_the_educationak_73-74.pdf](http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21668/2/X_VSNTK_2017v1_Pokrishka_L-SWOT_analisys_of_the_educationak_73-74.pdf)
28. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : методичний огляд / уклад. Л.А. Якімова. 2021. с 261
29. Положення про визнання результатів неформальної освіти. Офіційний сайт ОЮА URL: <https://onua.edu.ua/ua/nauka-ua/normatyvna-baza-naukovoii-diiialnosti>
30. Фонд розвитку. Інститут Міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка URL: www.iir.edu.ua.
31. Фонд розвитку. Львівський інститут Університету банківської справи URL: www.libs.ubs.edu.ua.

32. Положення Конвенції ООН про права інвалідів URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
33. Конвенція ООН про права інвалідів URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
34. Саламанкська Декларація URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text
- 35 Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives / UNESCO Education Sector. 2017. 67 p. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002474/247444e.pdf> (дата звернення: 03.12.2023).
36. Sachs J.D. The Age of Sustainable Development. – Colombia University Press, 2015. . URL: http://www.esdtoolkit.org/esd_toolkit_v2.pdf (дата звернення: 3.12.2023).
37. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь URL:
http://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf (дата звернення: 03.12.2023).
38. Аналіз державних стратегічних документів щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року: *Аналітична доповідь*. – К. : Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. – 84 с.
39. A Decade of Progress on Education for Sustainable Development: Reflections from the UNESCO Chairs Programme / UNESCO; G.Michelsen and P.J.Wells (Eds). – 2017. – 133 p.
40. Wolff L.-A., Sjoblom P., Hofman-Bergholm M., Palmberg I. High Performance Education Fails in Sustainability? – A Reflection on Finnish Primary Teacher Education. *Education Sciences*. – 2017. – 7. – 22 p. URL: www.mdpi.com/journal/education (дата звернення: 30.12.2023).
- 41 Vale A., Mouraz A. All-day schooling: improving social and educational Portuguese policies. *International Electronic Journal of Elementary Education*. – 2015. – 7 (2). – P. 199–216 URL: www.iejee.com (дата: 30.12.2023).
- 42 White R.E., Cooper K. Critical Leadership and Social Justice: Research, Policy and Educational Practice // *US-China Education Review*. – A 5 (2012). – P.

517–532 URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED534295.pdf> (дата звернення: 30.12.2023).

Бібліографічна довідка

Перегінець Христина Віталіївна

Тема магістерської роботи: Удосконалення управління вищою освітою на засадах сталого розвитку

Обсяг пояснювальної записки _____ аркушів.

Кількість рисунків

Кількість таблиць

Графічний матеріал (слайди, плакати) шт.

Рисунок 1.1 - Завдання закладів вищої освіти

Рисунок 1.2.- Роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві

Рисунок 2.1 - Будівля Івано-Франківського юридичного інституту

Рисунок 2.2- Кількість студентів на початок навчального року в Івано-Франківському юридичному інституті, осіб

Рисунок 3.1 - Інституції у сфері освіти для сталого розвитку

„13 ____” ____ січня _____ 2024 ____ р.

Підпис студентки